

Technika Nagłaśniania

---

wykład dla semestru pierwszego
IDiO

2024/2025

1

Okablowanie

- kable foniczne
- kable energetyczne
- kable oświetleniowe
- ethernet
- kable wizyjne
- zdalne sterowanie

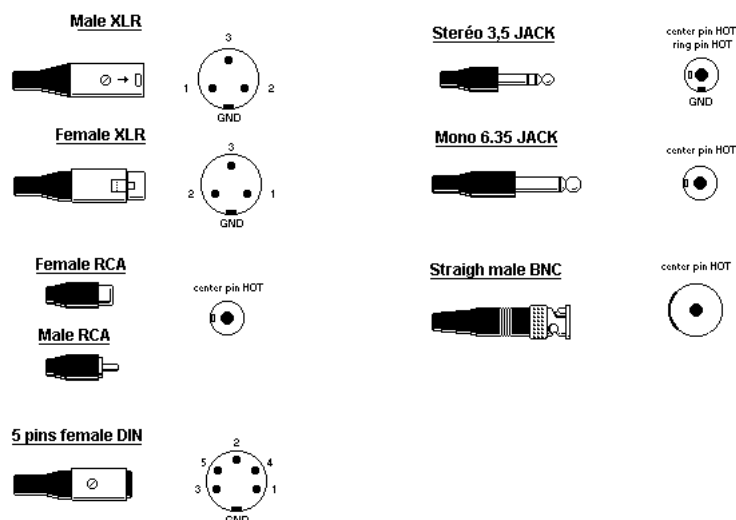
2

Okablowanie

- rodzaje mediów
  - kable miedziane (typowe)
  - światłowód
    - wzrost maksymalnej przepływności w stosunku do tradycyjnych kabli
    - dużo większa odporność na zakłócenia zewnętrzne w postaci pól elektromagnetycznych itd.
    - możliwość prawie bezstratnej transmisji na większe odległości niż w przypadku tradycyjnych kabli
  - skrętka (Ethernet)
    - większość zalet światłowodu
    - tańsza
    - bardziej odporna mechanicznie
- standardy transmisji
  - transmisja analogowa
  - transmisja cyfrowa

3

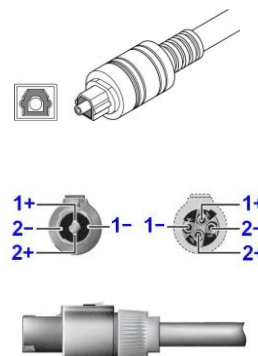
Typy złącz

4

Typy złącz

- Toslink – transmisja optyczna danych audio
  - odtwarzacze audio, ADAT
  - także wersja Mini-Toslink
- Speakon – podłączanie głośników do wzmacniaczy
- etherCON RJ45
  - np. Dante

5

Typy złącz

- mini XLR
  - np. lustrzanki, mniejsze kamery, rejestratory dźwięku i obrazu
- mini BNC
  - j.w.

6

Krosownice

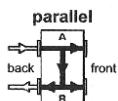
- urządzenia służące do krosowania sygnałów
  - najczęściej pasywne
  - wersje symetryczne/niesymetryczne
  - najczęściej wykorzystują złącza jack (TRS lub TS)

7

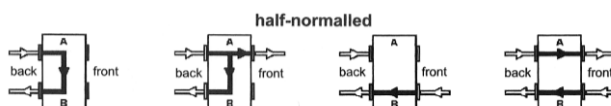
Krosownice - typy

- parallel
  - każde wyjście jest połączone z wejściem, włożenie jack-a nie zmienia połączeń

- half-normalled

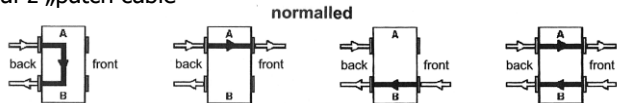
- gdy jack nie jest włożony, wyjście jest połączone z wejściem
- gdy jack jest włożony w górne gniazdo, połączenie jest zachowane i można sygnał wysłać dalej
- gdy jack jest włożony w dolne gniazdo, połączenie jest przerywane i źródłem staje się sygnał z „patch cable”

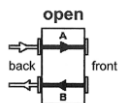
8

Krosownice - typy

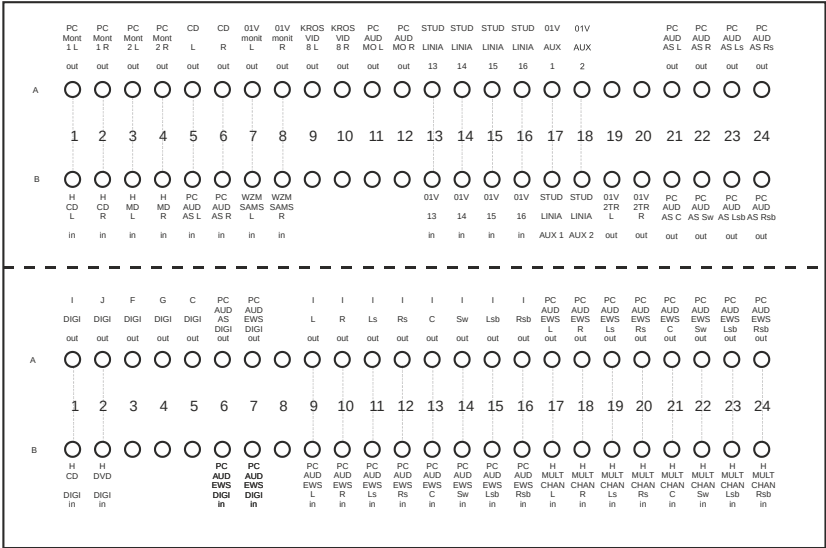
- normalled
  - gdy jack nie jest włożony, wyjście jest połączone z wejściem
  - gdy jack jest włożony w górne gniazdo, połączenie jest przerywane i można sygnał wysłać dalej
  - gdy jack jest włożony w dolne gniazdo, połączenie jest przerywane i źródłem staje się sygnał z „patch cable”

- open
  - gdy jack nie jest włożony, nie ma połączenia
  - konieczne jest włożenie jack-a, żeby odpowiednio przesłać sygnał

Krosownice

Decybele

- dBm
  - stosowany do określania mocy
  - poziom odniesienia = 1mW
  - zdefiniowany w 1940 roku
  - nie ma bezpośredniego związku z napięciem i impedancją
  - odpowiada napięciu $0.775V_{rms}$ przy obciążeniu 600Ω

11

Decybele

- najczęściej operuje się jednak na napięciach, a nie mocach
- dBu
  - związany z napięciem
  - u -> *unload*
  - równy dBm dla impedancji 600Ω
  - poziom odniesienia = $0.775V_{rms}$
  - przykład: konsola o maksymalnym poziomie +20dBu przy impedancji min. $10k\Omega$
    - przy mniejszej impedancji napięcie na wyjściu będzie niższe i pojawią się zniekształcenia. Można nawet spalić wyjście konsoli

12

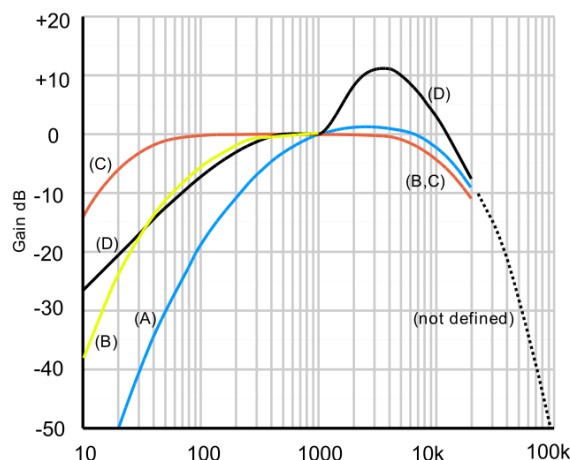
Decybele

- dBV
  - poziom odniesienia = $1V_{\text{rms}}$
  - wartość w dBV = wartość dBu – 2,21
- dBv
  - poziom odniesienia = $0.775V_{\text{rms}}$
  - obecnie zastąpione przez dBu (aby nie mylić z dBV)
- dBW
  - poziom odniesienia = 1W

13

Decybele "akustyczne"

- dB (A), dB (B), dB (C), dB (D)

źródło: https://en.wikipedia.org/wiki/Weighting_filter

14

Decybele "akustyczne"

- dB SPL
  - SPL –poziom ciśnienia akustycznego
  - poziom odniesienia = próg słyszenia (0,000002N/m²)
  - różnica 3dB jest słabo odczuwalna (?)
  - różnica 10dB jest **odczuwalna** jako dwukrotna zmiana głośności (?)
- dB PWL
  - PWL –poziom mocy akustycznej

15

Decybele "akustyczne"

Change of Level	Loudness Perception	Sound Pressure Effect	Sound Intensity Cause
Decibels	Loudness Gain Factor	Voltage Gain Factor	Power Gain Factor
+ 20 dB	4.000	10.000	100.000
+ 10 dB	2.000 •	3.160	10.000
+ 6 dB	1.516	2.000 •	4.000
+ 3 dB	1.232	1.414	2.000 •
± 0 dB	1.000	1.000	1.000
- 3 dB	0.812	0.707	0.500 •
- 6 dB	0.660	0.500 •	0.250
- 10 dB	0.500 •	0.316	0.100
- 20 dB	0.250	0.100	0.010

<http://www.sengpielaudio.com/calculator-levelchange.htm>

17

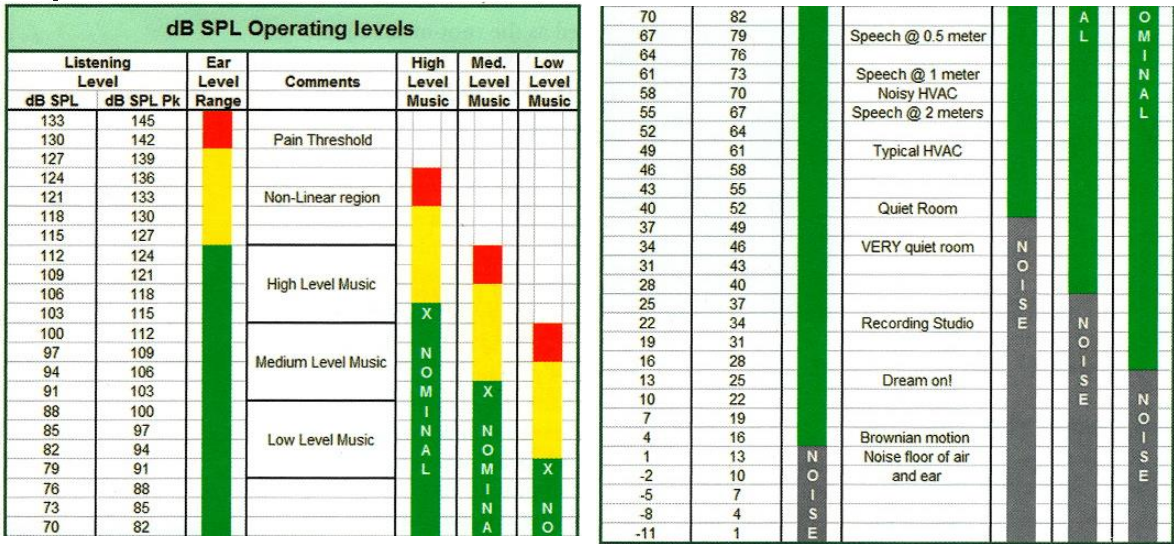

Dynamika

- różnica między najgłośniejszym i najcichszym dźwiękiem
- w praktyce ograniczenie od dołu wynikające z szumu otoczenia
- charakteryzuje zarówno muzykę/dźwięki jak i urządzenia elektroniczne
- przykład: koncert rockowy
  - SPL przy mikrofonie zmieniać się może od 40dB SPL (pauzy itp.) do 130dB
    - dynamika = 130 – 40 = 90 dB
    - dynamika sprzętu:
      - 130dB SPL -> +24dBu (12,3V) -> 250W
      - 40dB SPL -> -66dBu (388μV) -> 250nW

18

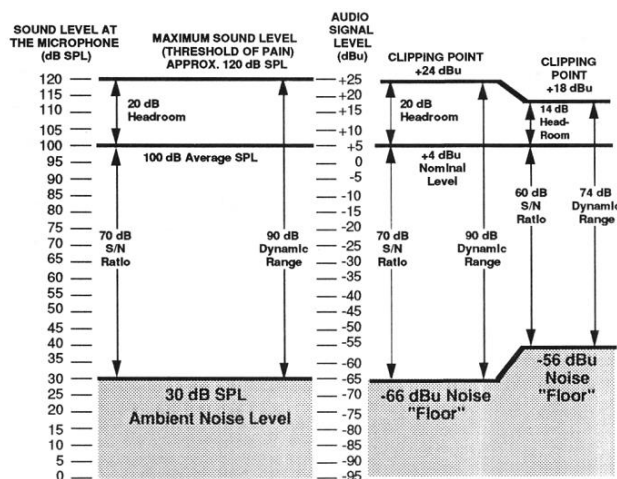
Dynamika

19

Headroom (zapas)

- określa zdolność danego systemu do przeniesienia chwilowych głośniejszych partii sygnału

20

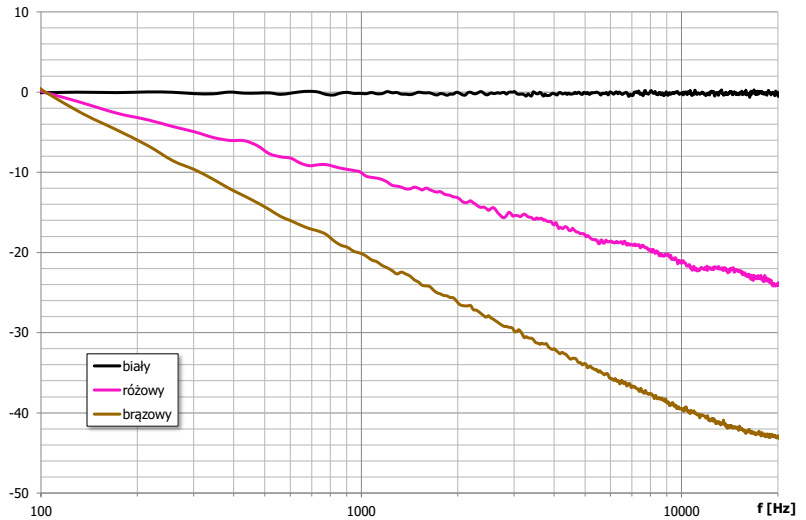
Headroom -przykłady

- koncert rockowy
  - typowy poziom nominalny = 100dB SPL
  - headroom = 20dB
- system nagłośnieniowy w fabryce
  - wysoki poziom nominalny (110dB SPL)
  - mały headroom (6dB)
- koncert symfoniczny
  - "niski" poziom nominalny (90 dB SPL)
  - duży headroom (30 dB)

21

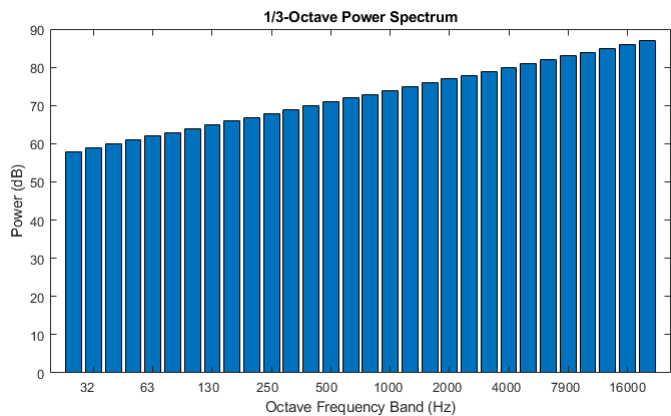
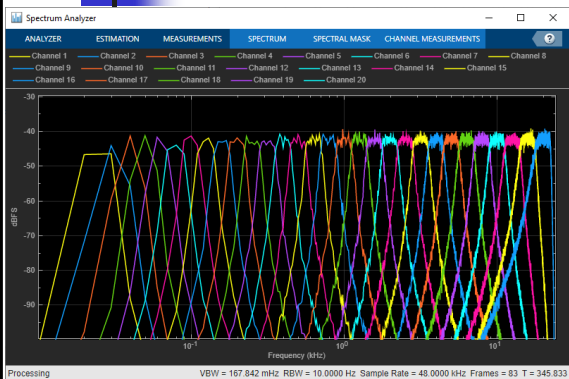
Sygnały testowe

- szum biały
  - płaska ch-ka widmowa
  - równa energia na Hz szerokości pasma
  - energia rośnie o 3dB na oktawę
    - podbite zostają wyższe częstotliwości
- szum różowy
  - stała energia na oktawę
  - ch-ka widmowa opada o 3dB/oktawę
  - lepszy jako sygnał kalibracyjny i testowy
    - płaska charakterystyka częstotliwościowa na analizatorze
    - bardziej zbliżony do sygnału muzycznego
- szum brązowy (czerwony)
  - ch-ka widmowa opada o 6dB/oktawę

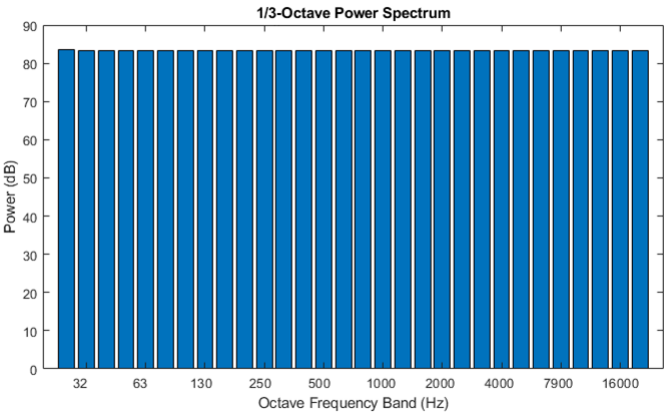
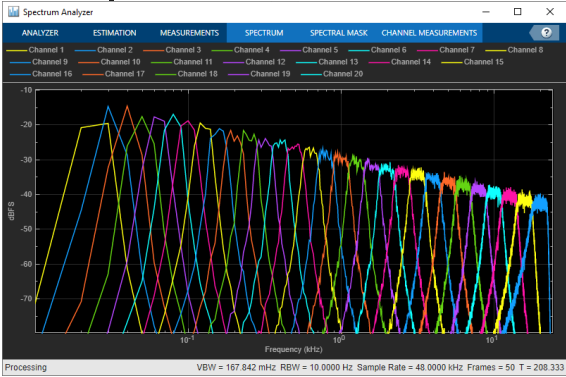
22

Szum biały

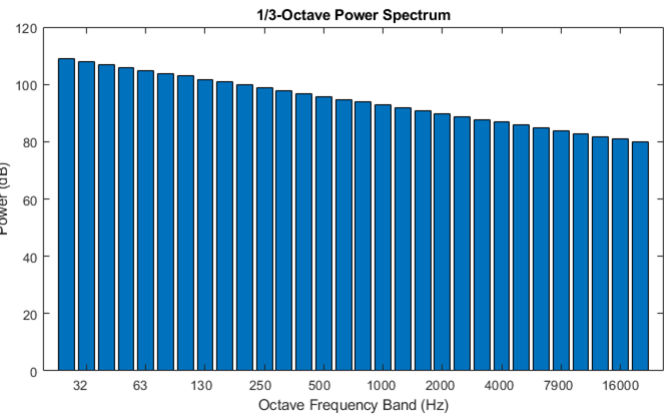
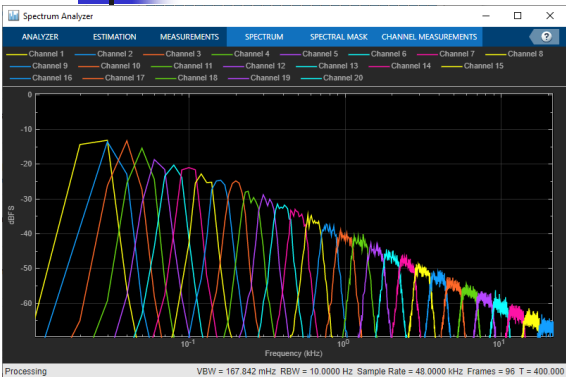
23

Szum różowy

24

Szum brązowy (czerwony)

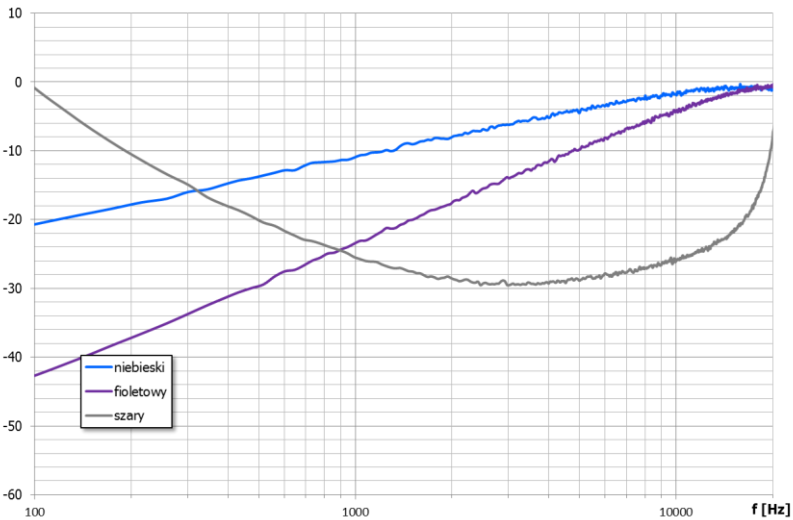

25

Sygnały testowe

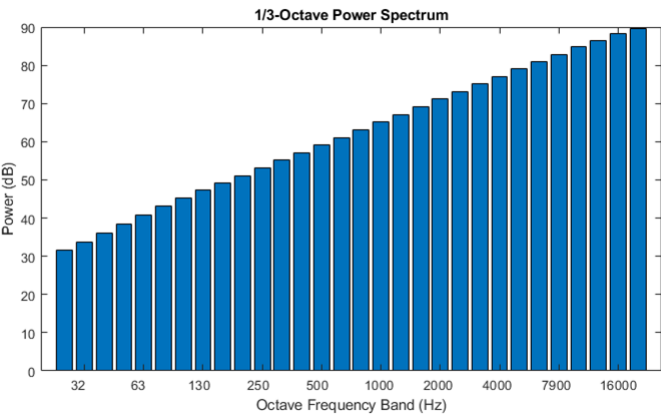
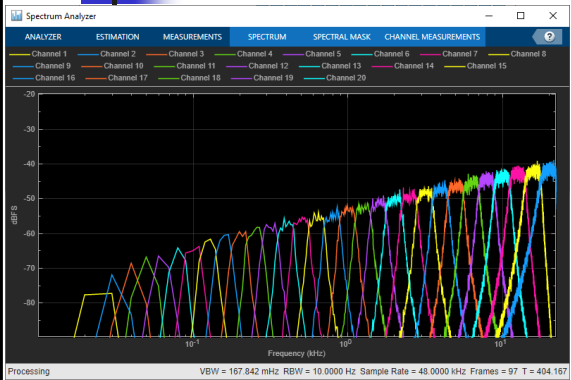
- szum niebieski
  - ch-ka widmowa narasta o 3dB/oktawę
  - wykorzystywany do dithera
- szum fioletowy
- szum szary

26

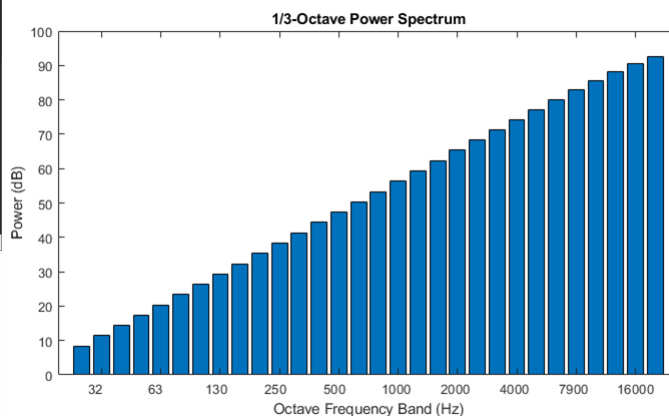
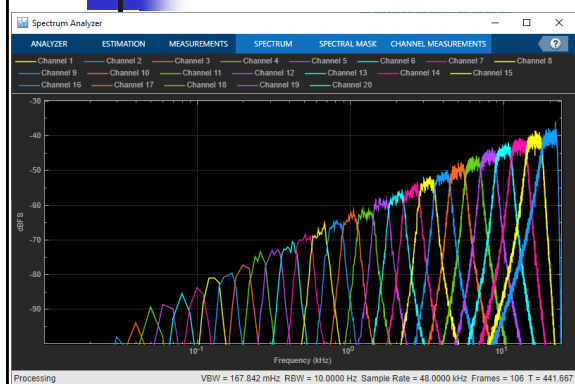

Szum niebieski

27

Szum fioletowy

28

Pomiary dźwięku

- Możliwe podejścia:
  - obiektywne: zwraca się uwaga głównie na parametry sprzętu
  - subiektywne: najważniejsza jakość dźwięku

29

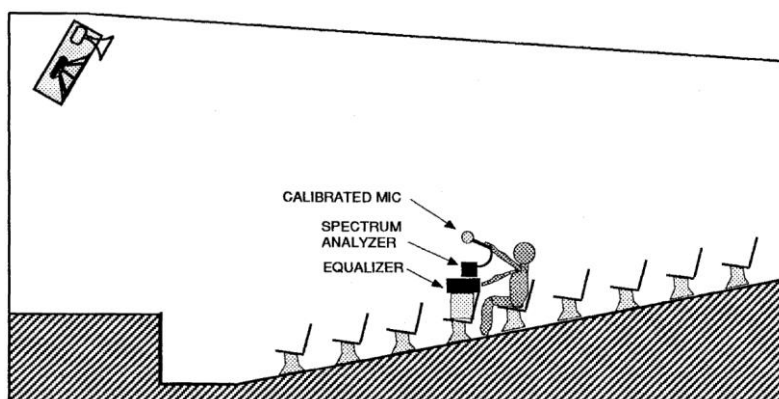
Uszy kontra mikrofon

- mikrofon:
  - kalibrowany, o ściśle określonych charakterystykach
  - wszelkie niedoskonałości ch-ki korygowane w mierniku
- uszy
  - korzystamy z pary uszu
  - mierzymy amplitudę (nieliniowo) oraz fazę (jednocześnie)
  - "złote uszy"

30

Pomiary

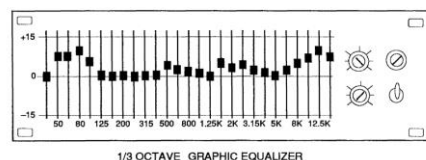
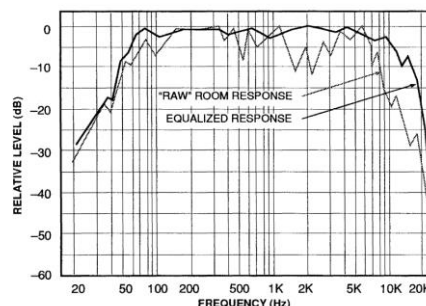
- ilustracja sposobu dokonania pomiarów systemu głośnikowego
  - inżynier dźwięku ustawia korektor na podstawie otrzymywanego widma

31

Efekt końcowy (?)

- dźwięk brzmi nienaturalnie
  - nie ma stereo
  - transjenty brzmią różnie w obu kanałach
  - dla sygnału mono słychać wyraźną różnicę między kanałami
- przyczyny
  - analizator mierzy tylko amplitudę
  - korektor wpływa nie tylko na amplitudę, ale także na fazę i opóźnienia grupowe

32

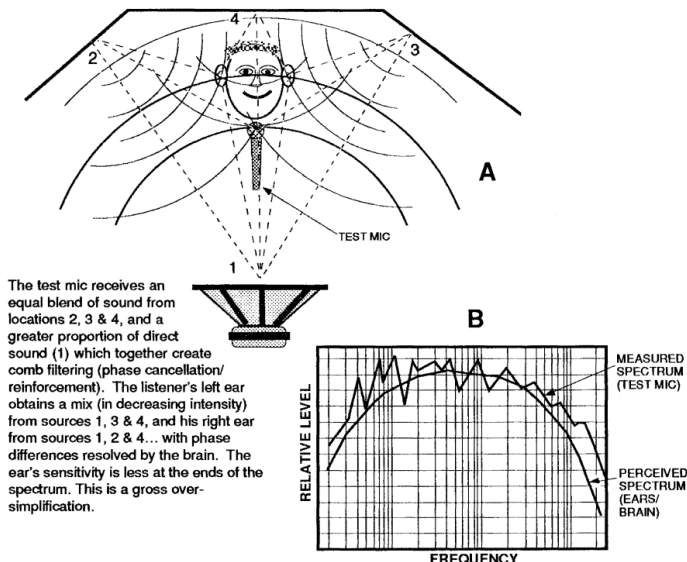
Problemów c.d.

- mikrofon pomiarowy "słyszy" tylko w jednym punkcie
  - przesunięcie mikrofonu powoduje zmianę wyników -> nie ma sensu ustawiać korektora na podstawie jednego pomiaru
  - konieczne jest użycie większej liczby mikrofonów oraz dodatkowej obróbki
- każdy sprzęt (miernik) ma ograniczoną dynamikę
- uszy radzą sobie lepiej

33

Przewaga uszu

34

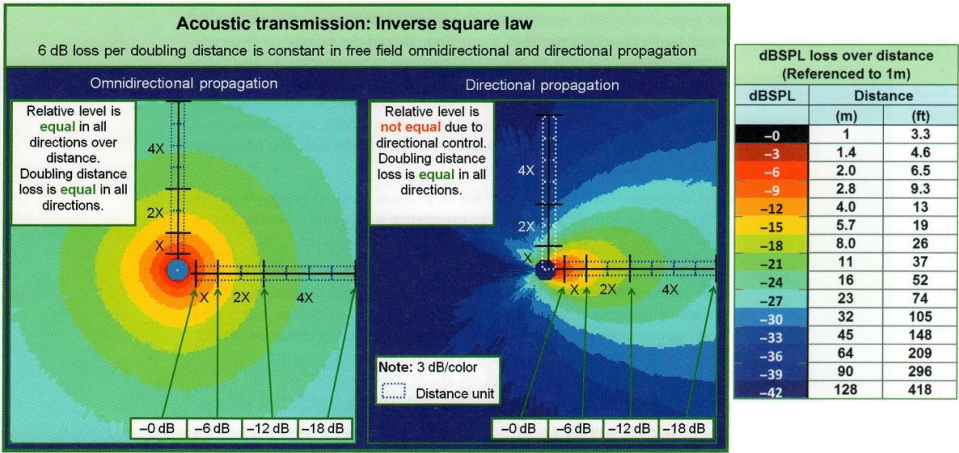
Inverse Square Law

- Założenia
  - punktowe źródło dźwięku
  - pole swobodne
- Każde dwukrotne zwiększenie odległości od źródła powoduje spadek ciśnienia dźwięku (SPL) o 6dB
- Moc dźwięku **nie ulega** zmianom z odległością

37

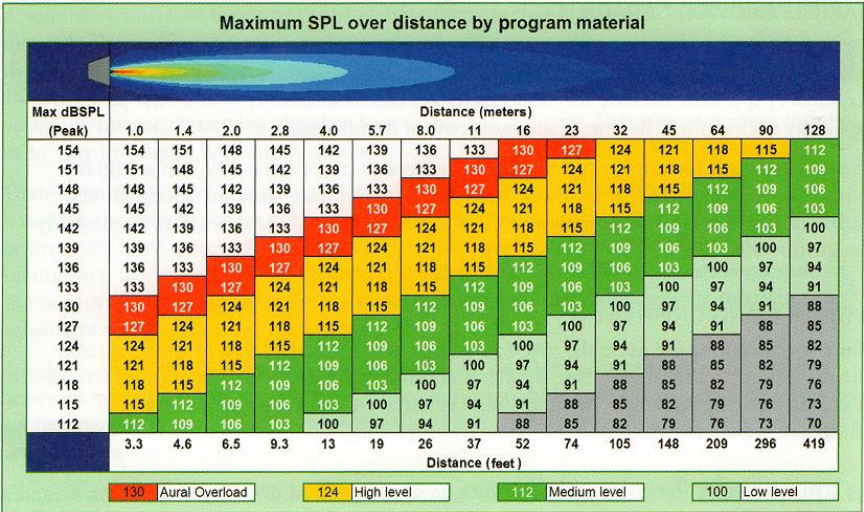
Inverse Square Law

38

Inverse Square Law

39

Przykładowe zadania

- Głośnik ma skuteczność 102dB SPL (1W, 1m). Jaki będzie poziom dźwięku z tego głośnika w odległości 9 metrów? Głośnik zasilany sygnałem szumowym o mocy ciągłej 1W
- Najpierw należy obliczyć spadek SPL'a
 $20 \log (9\text{m}/1\text{m}) = 20 \log 9 = 20 \cdot 0.954242 = 19\text{dB}$
- Następnie odjąć spadek od SPL dla 1m
 $102 - 19 = \mathbf{83\text{dB}}$

40

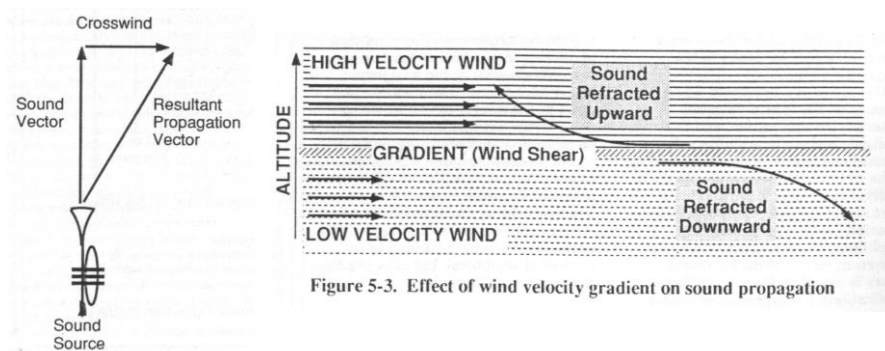
Przykładowe zadania

- Należy nagłośnić koncert na otwartym powietrzu. Widownia sięga 30m od sceny. Używasz pełnopasmowych głośników o skuteczności 98dB SPL (1m, 1W) ustawionych na wprost widowni. Głośnik ma wytrzymać 100W mocy ciągłej. Ile wyniesie maksymalny SPL na końcu widowni?
- obliczyć stosunek między 1W a 100W
 $10 \log (100\text{W}/1\text{W}) = 10 \log (100) = 20$
- dodać powyższą wartość do skuteczności, aby otrzymać SPL przy 100W
 $98 + 20 = 118\text{dB SPL}$
- obliczyć stratę SPL'a
 $20 \log (30\text{m}) = 20 \cdot 1.477121255 = 29.542 \text{ dB} \approx 30\text{dB}$
- odjąć stratę od maksymalnego SPL'a
 $118 - 30 = 88\text{dB SPL}$

41

Wpływ czynników środowiskowych

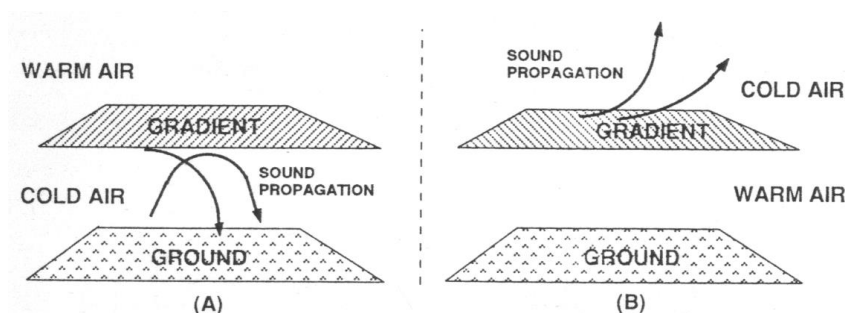
- wiatr
  - zmiana kierunku rozchodzenia dźwięku (w poziomie i pionie)

42

Wpływ czynników środowiskowych

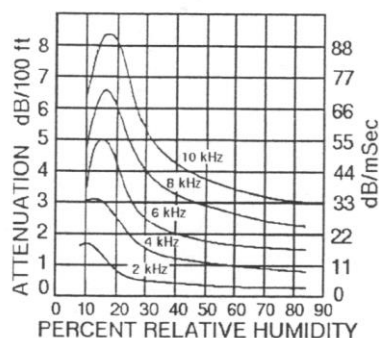
- temperatura
  - warstwy powietrza o różnej temperaturze mogą wpływać na zmiany propagacji
  - zmienia się prędkość rozchodzenia się dźwięku

43

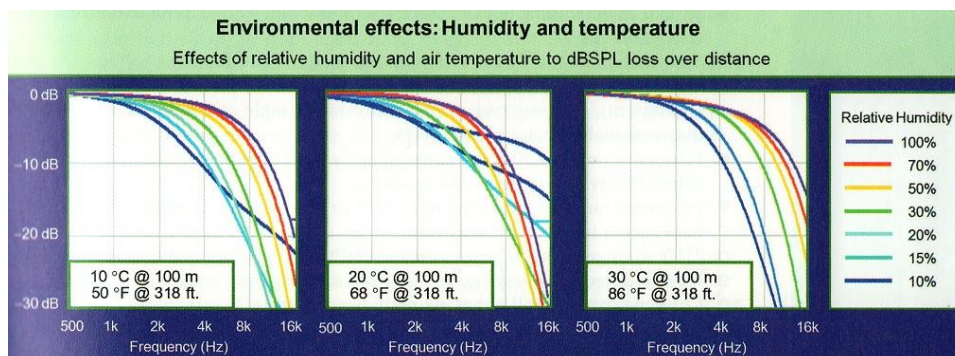
Wpływ czynników środowiskowych

- wilgotność
  - tłumienie dźwięku jest maksymalne dla wilgotności wynoszącej ok. 15%
  - tłumienie wzrasta ze wzrostem częstotliwości (począwszy od 2kHz)

44

Wpływ czynników środowiskowych

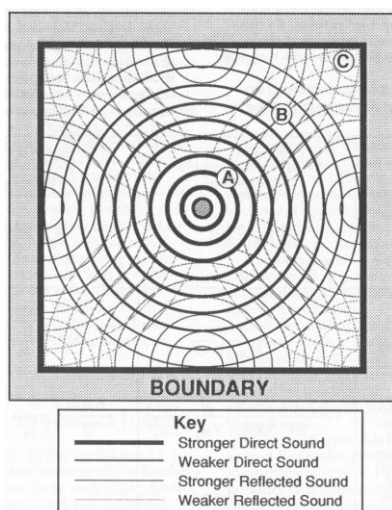
45

Pomieszczenia

- akustyka o wiele bardziej skomplikowana
  - odbicia
  - absorpcja
  - przenikanie dźwięku
  - załamanie
  - fale stojące
  - pogłos

46

Promień krytyczny

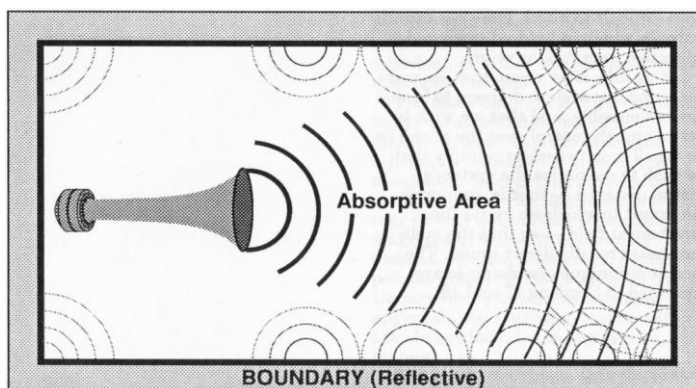

- promień krytyczny – odległość między źródłem dźwięku a punktem, w którym poziom dźwięku bezpośredniego jest równy poziomowi pola pogłosowego
- stosunek poziomu dźwięku bezpośredniego do poziomu pola pogłosowego również może być opisany przez "inverse square law"

48

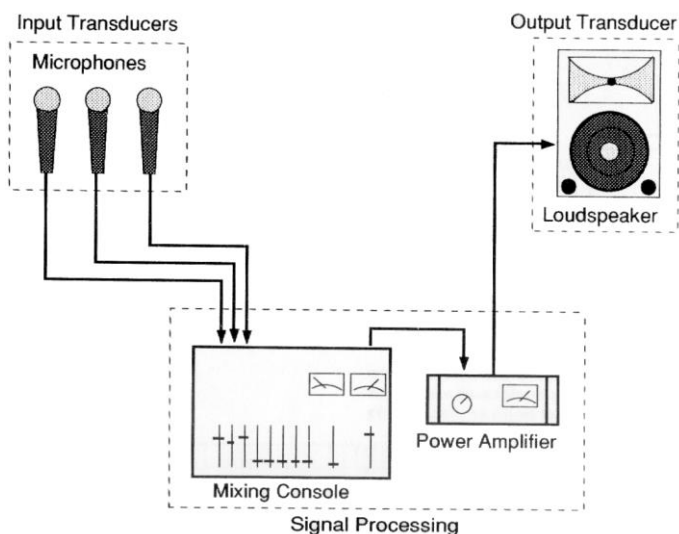
Promień krytyczny

- zastosowanie źródeł kierunkowych zwiększa promień krytyczny i wpływa na zwiększenie obszaru prawidłowego odsłuchu

49

Prosty system nagłośnieniowy

51

Przedwzmacniacze

- wzmacniają sygnały o poziomach rzędu $-70/-50\text{dBu}$ do poziomów $-20\text{dBu}/+4\text{dBu}$
- pierwsze urządzenia aktywne na wejściu konsoli/miksera
- odgrywają dużą rolę w procesie obróbki sygnału
  - szumy i zniekształcenia
  - impedancje
- pracują w ściśle określonym zakresie poziomów wejściowych
- zewnętrzne przedwzmacniacze mogą być czasem przydatne

52

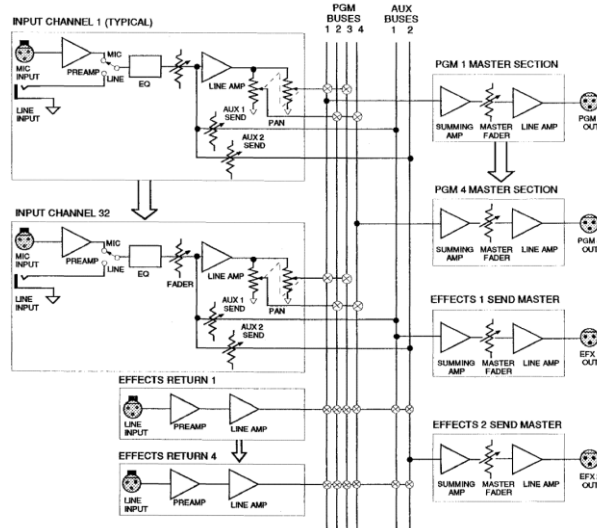
Konsoleta

- proste krosowanie sygnałów
- wzmocnienie i wyrównanie poziomu sygnałów wejściowych
- sumowanie sygnałów z różnych źródeł
- przyporządkowanie sygnałów do różnych wyjść
- tworzenie różnych miksów
- rozbudowana korekcja barwy
- wbudowane procesory dynamiki (lub możliwość podłączenia zewn. procesorów)
- grupowanie suwaków/kanałów

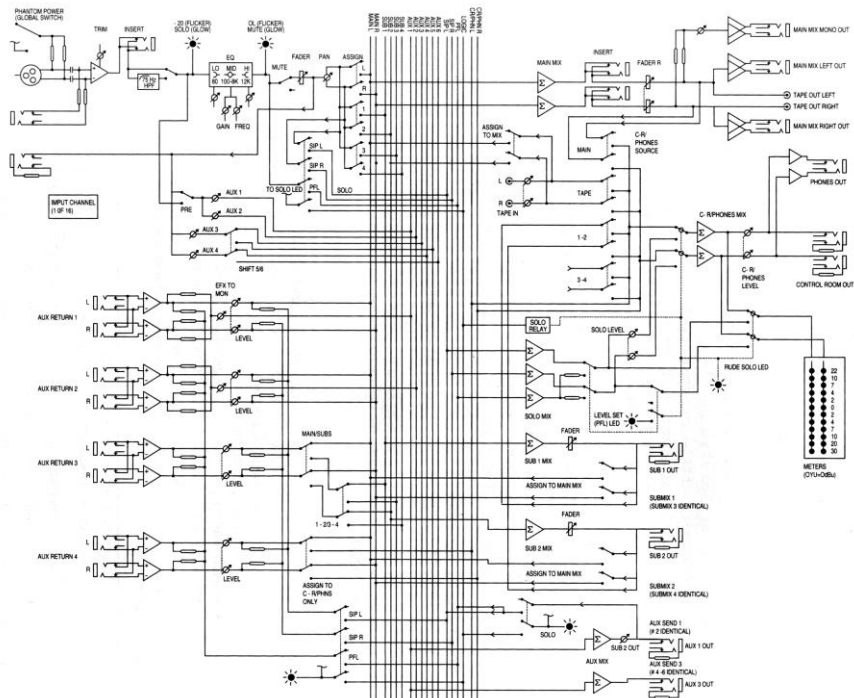
56

Schemat konsolety

57

58

Konsolety cyfrowe

- wbudowane przetworniki A/C i C/A
- wszelkie efekty i procesory dynamiki zbudowane na procesorze sygnałowym
- opóźnianie sygnałów z dokładnością do pojedynczych próbek
- łatwość podłączenia wielośladowych rejestratorów
- tworzenie scen
- automiks

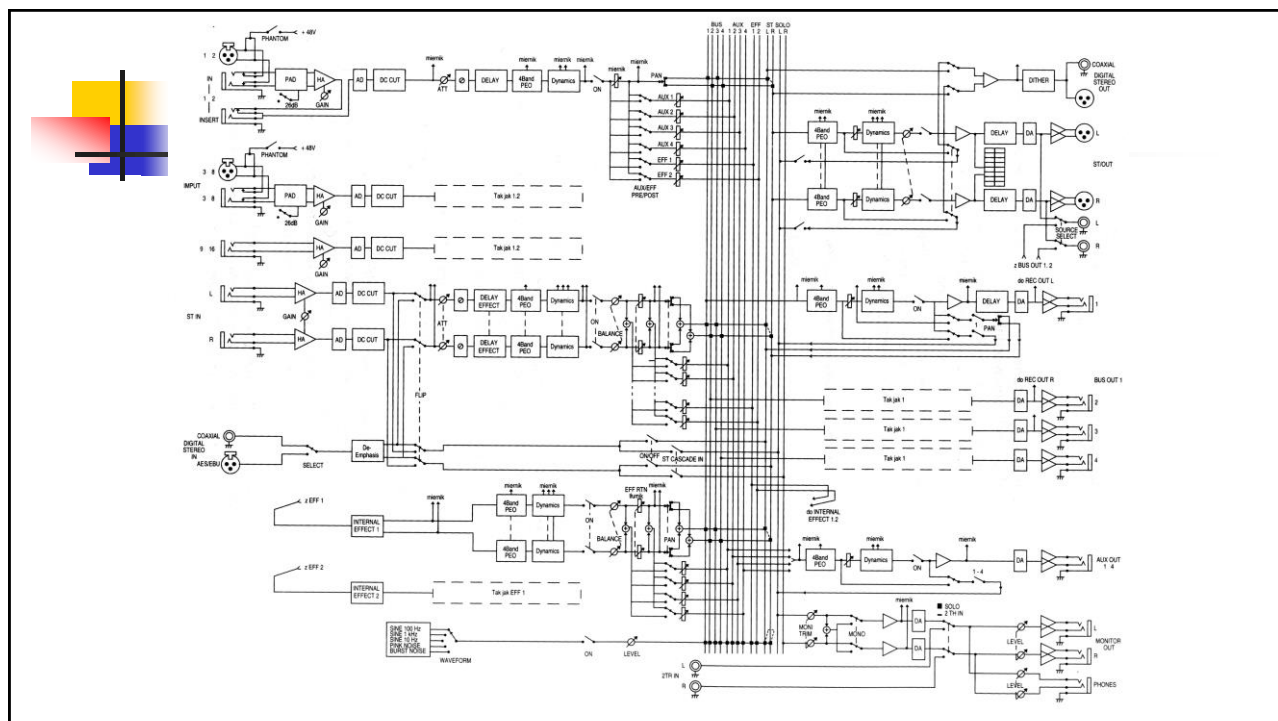
60

Konsolety cyfrowe

- uciążliwy "interfejs użytkownika"
- problemy z synchronizacją urządzeń cyfrowych
  - różne częstotliwości próbkowania
  - konieczność przepróbkowywania w locie
  - tylko jedno urządzenie może być "Masterem"
- długie "bootowanie" się

61

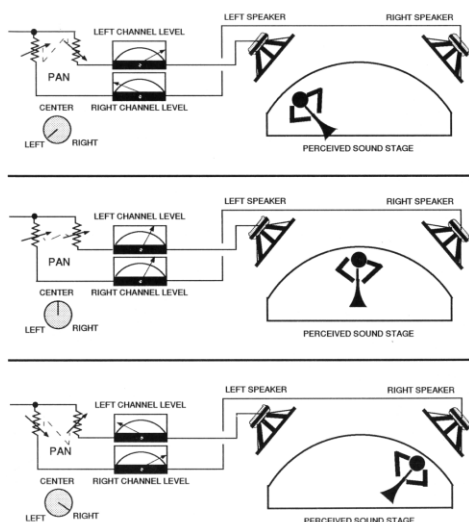
62

Konsoletry -informacje

- fadery
  - typy
- sygnał pre fader
  - z reguły do tworzenia dodatkowych miksów
- sygnał post fader
  - z reguły do efektów
- uwaga na poziom sygnału powstałego z sumowania poszczególnych kanałów

63

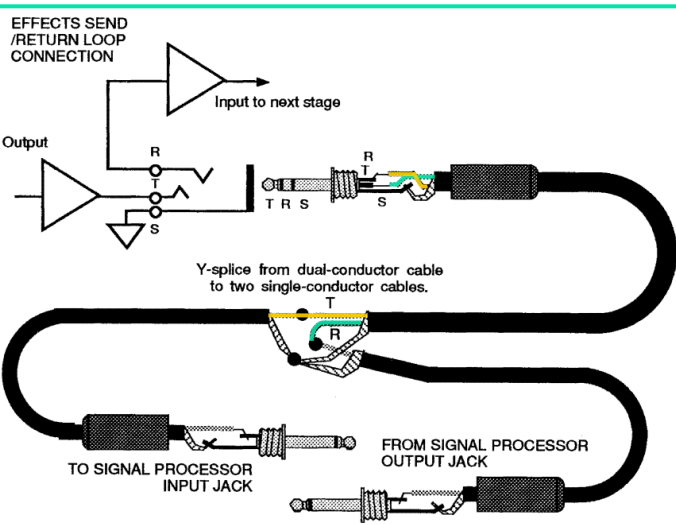
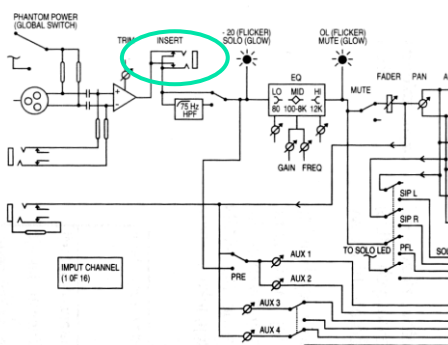
Regulacja panoramy –pan pot

- umożliwiają ustawienie danego kanału w panoramie
- wykorzystują zmiany poziomy sygnału do pozycjonowania źródeł (funkcja sin, cos)
- możliwe wykorzystanie zmian fazy/opóźnienia

64

Kabel insertowy

65

Parametry konsol

- liczba wejść/wyjść (głównych i pomocniczych)
- stosunek sygnał/szum (?)
  - położenie suwaków?
  - korekcja?
- maksymalne wzmocnienie sygnału od wejścia mikrofonowego do głównego wyjścia – CMR (Common Mode Rejection)
  - typowo 60-80dB
  - zwiększanie wzmocnienia powoduje wzrost szumów

66

Parametry konsol

- szумы na wyjściu przedwzmacniacza dla wzmocnienia równego 0 dB i imp. mikrofonu 150 ohmów
  - typowo od -125 do -129 dB
- pasmo przenoszenia
  - sięga powyżej 20kHz
- zniekształcenia nieliniowe
- impedancje
  - wejściowe powinny być co najmniej 5 razy większe od wyjściowych
- "interfejs użytkownika"

67

Headroom

- trzeba brać pod uwagę poszczególne elementy konsoli
  - wejście
  - wyjście
  - szyny
- wielkość headroom'u będzie zależała od jakości konsolety i jej zastosowania
  - 10-15dB – proste miksery
  - 20dB – minimum dla sprzętu profesjonalnego

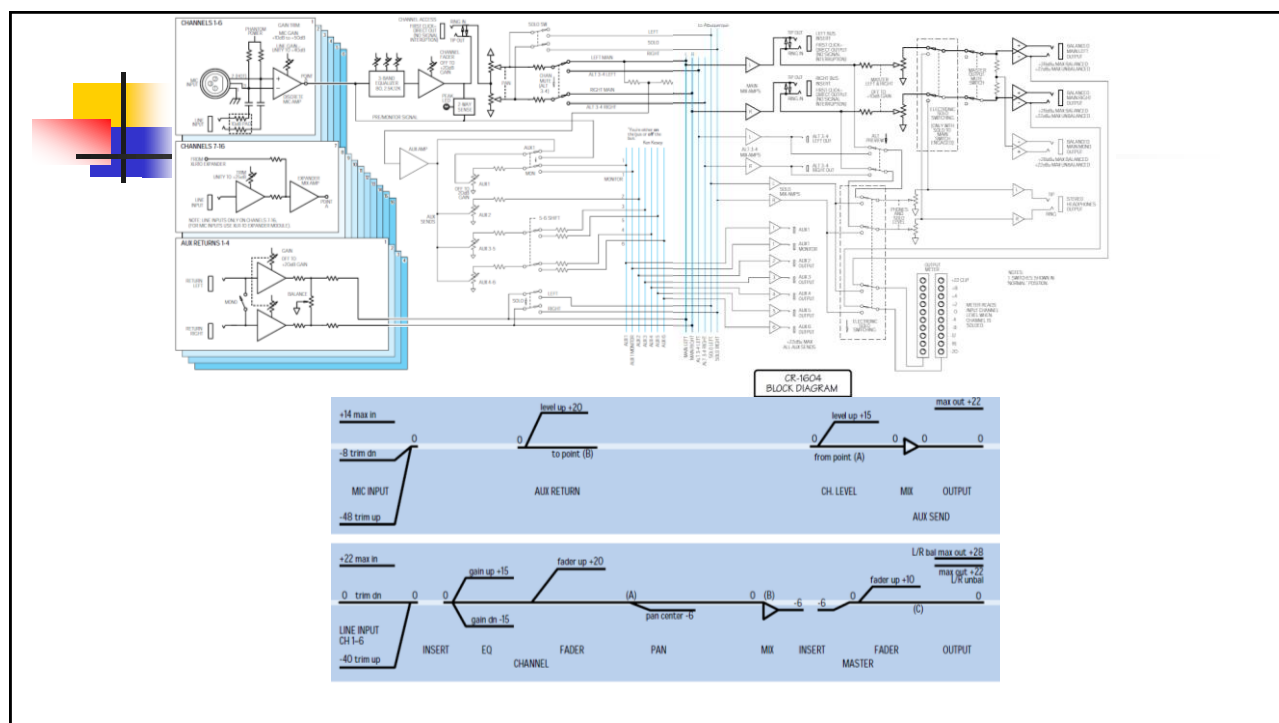
68

Struktura wzmacnienia

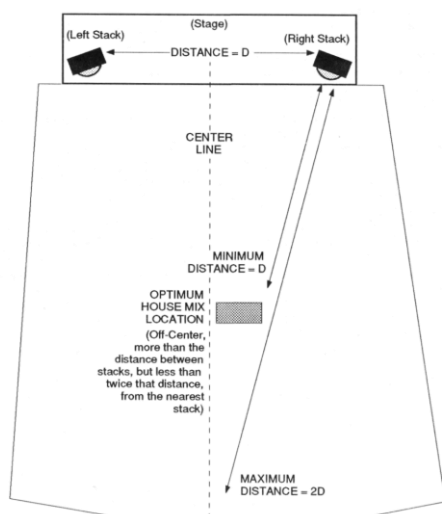
- szumy urządzeń powinny być minimum 40dB poniżej poziomu najcichszych dźwięków
- im więcej wzmacnienia osiągnie się na przedwzmacniaczu, tym mniej będzie trzeba dodawać na kolejnych suwakach i w efekcie tym mniej szumów będzie wzmacnianych
- nie tłumić sygnału na wejściu przedwzmacniacza!

69

70

Położenie głównej konsoly

- realizator musi słyszeć to samo co większość osób na widowni
- nie może zbyt daleko, bo opóźnienie dźwięku będzie zbyt duże
- nie może być zbyt blisko, bo będzie ustawiał za niski poziom

76

System odsłuchowy

- działa niezależnie od systemu nagłośnieniowego
- składa się z takich samych elementów jak inne systemy nagłośnieniowe
- ma pomagać wykonawcom słyszeć co grają
- typowo monofoniczne lub stereofoniczne
- miksy przygotowywane są dla poszczególnych wykonawców
- monitory mają nieco inne parametry

77

Położenie konsoli odsłuchowej

- z boku sceny
  - wzrokowy kontakt z wykonawcami
  - możliwość podsłuchania dźwięku na scenie
- po przeciwnej stronie urządzeń sterujących oświetleniem
- możliwie blisko głównej konsoli
- możliwie blisko rack'ów ze sprzętem, wzmacniaczy itp.

78

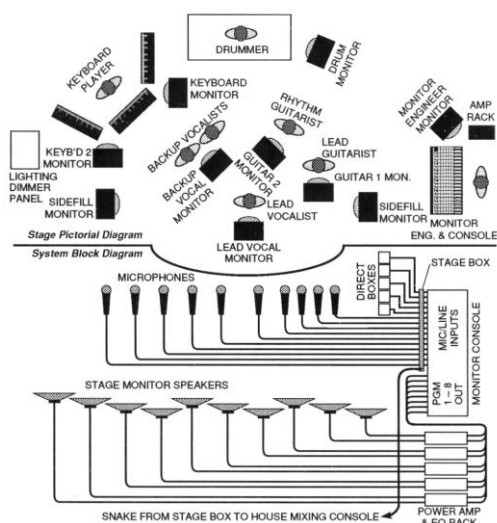

Zalety stosowania konsol odsłuchowych

- realizator jest w stanie lepiej wypełniać żądania wykonawców
  - jest bliżej odsłuchów
  - łatwiej mu reagować na uwagi artystów
  - główny realizator ma mniej pracy
- może służyć do wykonania wstępnych miksów (głównie instrumentów elektronicznych)

79

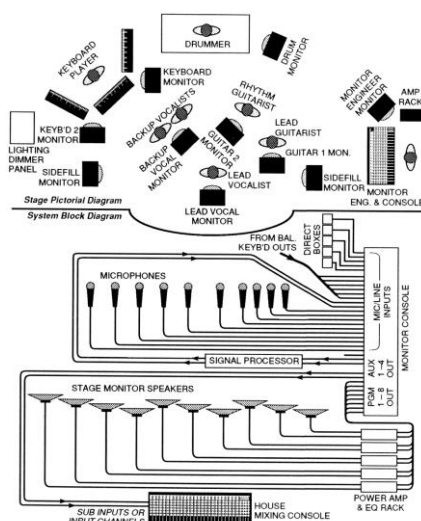
Prosty system odsłuchowy

- sygnały z mikrofonów dzielone na obie konsoly
- każde wyjście wyposażony we własny EQ
- realizator ma możliwość odsłuchu każdego miks
- dodatkowy miks zasila głośniki umieszczone po bokach sceny

80

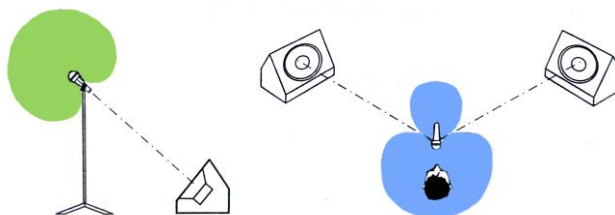
System odsłuchowy połączony z główną konsoletą

81

Ustawienie monitorów

- możliwie blisko wykonawcy
  - problemy, gdy wykonawca się przemieszcza po scenie
- zwrócić uwagę na kierunkowość głośnika
- zwrócić uwagę na kierunkowość mikrofonu!
- problem ze słyszalnością odsłuchów na widowni
  - redukować poziom basów
  - podawać tylko niezbędne dźwięki

K. Sztekmler, „Podstawy nagłośnienia i realizacji nagrań”

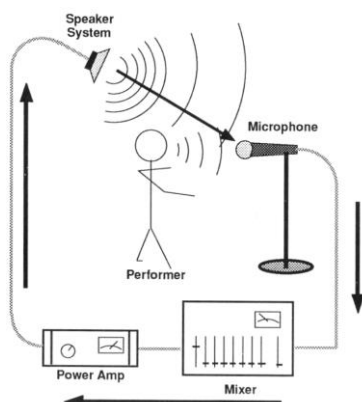
82

Jakość systemu odsłuchowego

- wykonawcy grają lepiej, gdy mają lepsze odsłuchy
- mikrofony zawsze będą zbierały część sygnału z monitorów
- system odsłuchowy jest bardziej wrażliwy na sprzężenia

83

Sprzężenia

- część dźwięku emitowanego przez głośniki jest zbierana przez mikrofon i kolejny raz wzmacniana – tworzy się pętla
  - wzmocnienie w pętli musi być równe jedności (0dB)
  - nie następuje odwrócenie fazy sygnału
- system powinien pracować z 6dB marginesem "bezpieczeństwa"

84

Zapobieganie sprzężeniom

- wykorzystanie kierunkowych mikrofonów i głośników
  - trzeba uważać na niskie częstotliwości i zafalowania charakterystyk
- maksymalne odsunięcie głośników od mikrofonów
- maksymalne przybliżanie mikrofonu do źródła
- zadbanie o równomierne ch-ki kierunkowe głośników i mikrofonów
- wykorzystanie korektorów (o możliwie wąskich pasmach)
- użycie statycznych lub dynamicznych filtrów typu notch
- zmiana położenia mikrofonu (dotyczy pomieszczeń zamkniętych)
- użycie materiałów pochłaniających dźwięk (dotyczy pomieszczeń zamkniętych)

89

Zapobieganie sprzężeniom

90

Wzbudzanie systemu

- ustawienie sprzętu jak podczas występu
- osoba mówi do określonego mikrofonu
- zwiększany jest poziom aż do momentu wystąpienia sprzężenia
- zmniejszenie poziomu dla danej częstotliwości o 3dB
- zwiększenie poziomu itd
- zakończenie procesu, gdy wzbudza się wiele częstotliwości
- zysk: ok. 3-15dB
- pamiętać o pozostawieniu marginesu bezpieczeństwa
  - zmiana warunków podczas koncertu

91

Walka ze sprzężeniami w systemie odsłuchowym

- użycie mikrofonów kardoidalnych (superkardoidalnych*) i właściwe ich ustawienie (i trzymanie)
- odwrócenie fazy w konkretnym sygnale wyjściowym lub na wejściu mikrofonowym
  - konieczne sprawdzenie czy miks będzie poprawnie słyszany, jeśli sygnał wejściowy zostanie odwrócony w fazie
- dodanie opóźnienia (10-50 μ s) do sygnału wyjściowego
  - ew. 20-30ms – wykonawcy lepiej się słyszą (->mniej wzm.)
- wzbudzenie systemu przed występem
  - korektor
  - filtr notch
- załączenie filtrów górnoprzepustowych
  - usuwa niepożądane szумы
  - nie stosować dla klawiszy i perkusji

92

Klasyfikacje systemów

- nagłośnieniowe <-> dogłośnieniowe
- reprodukcji dźwięku <-> nagłośnieniowe

93

Nagłośnienie <-> dogłośnienie

- system nagłośnieniowy
  - główny cel: zwiększenie poziomu dźwięku w sali
- system dogłośnieniowy
  - główny cel: polepszenie parametrów dźwięku, np.:
    - zwiększenie zrozumiałości mowy
    - zwiększenie czasu pogłosu
    - zwiększenie dyfuzyjności
    - polepszenie równomierności nagłośnienia

94

Systemy reprodukcji dźwięku

- Zastosowanie:
  - umożliwiają odtwarzanie przygotowanego uprzednio dźwięku
    - kluby
    - "imprezy"
- Cechy
  - uproszczone regulacje (poziom, barwa)
  - proste konsolety
  - możliwość synchronizacji dźwięku z obrazem

95

Systemy nagłośnieniowe

- Zastosowanie:
  - wzmocnienie poziomu źródeł dźwięku znajdujących się na scenie tak, by były słyszane przez nawet dużych rozmiarów publiczność
- Cechy:
  - różna złożoność w zależności od zastosowań

96

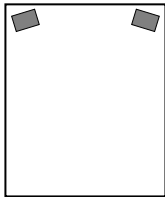
Projektowanie systemu

- analiza
  - potrzeby techniczne
  - możliwości ekonomiczne
- planowanie
  - połączenie urządzeń
  - sposób wykorzystania urządzeń

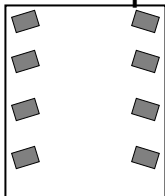
97

Systemy nagłośnieniowe

- system centralny

- system rozproszony

98

Porównanie

	system centralny	system rozproszony
system głośnikowy	łatwość instalacji zestawów wielodrożnych	najczęściej pojedyncze kolumny
generacja echa	rzadko	często
pracochłonność	mało okablowania, lutowania, łatwiejszy montaż	dużo okablowania, dużo pracy przy instalacji głośników
straty mocy w kablach	małe (wzmacniacze blisko głośników)	duże
"strojenie", konserwacja	względnie proste	trudne przy rozbudowanych systemach
cena	mniejsza	większa

99

Nagłośnienie małych pomieszczeń

- problemy
  - łatwo przekroczyć dopuszczalne poziomy głośności
  - ryzyko sprzężeń
  - utrata wyrazistości dźwięku na skutek odbić od ścian i sufitu
  - brak miejsca na rozstawienia aparatury
- rozwiązania
  - nie nagłaśniać tych instrumentów, które tego specjalnie nie potrzebują
  - zminimalizować moc w odsłuchach, a nawet tak ustawić wykonawców, żeby odsłuchy nie były potrzebne
  - wytłumić (np. za pomocą kotar i dekoracji) obszar sceny i końca pomieszczenia
  - przy małych mocach umieszczać kolumny głośnikowe za zespołem

100

Nagłośnienie otwartych przestrzeni

- problem
  - uzyskanie odpowiedniej mocy i równomierności pokrycia
  - silne tłumienie wyższych częstotliwości przy większych odległościach
  - może powstawać echo
- rozwiązania
  - kolumny głośnikowe o wąskich kątach promieniowania
  - umieszczanie kolumn wysoko na rusztowaniach
  - wykorzystanie systemu rozproszonego
    - linie opóźniające
    - bramkowanie wybrzmiewania dźwięków
    - straty!

101

Przykłady systemów

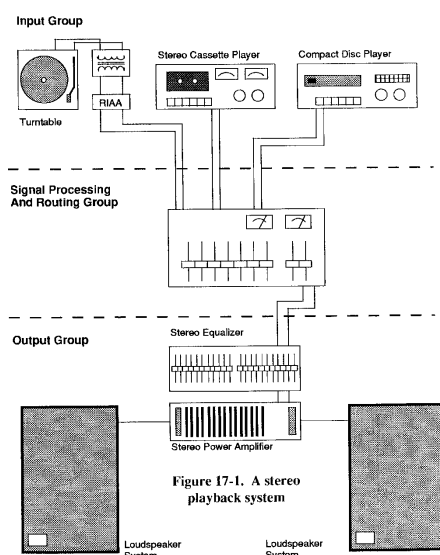
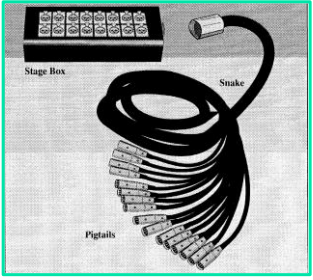
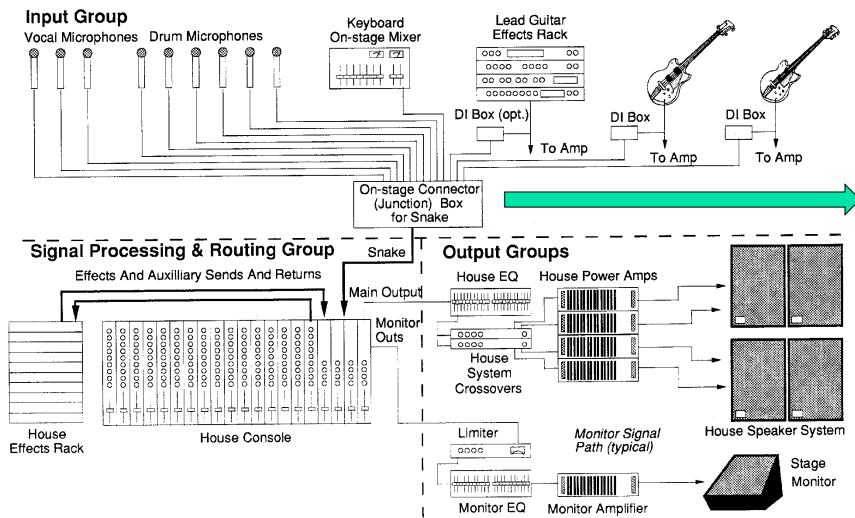

Figure 17-1. A stereo playback system

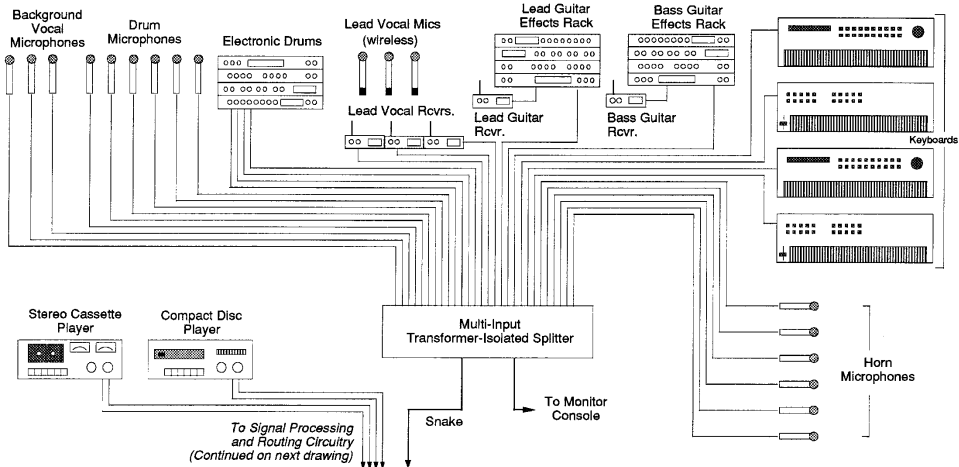
102

Przykłady systemów

103

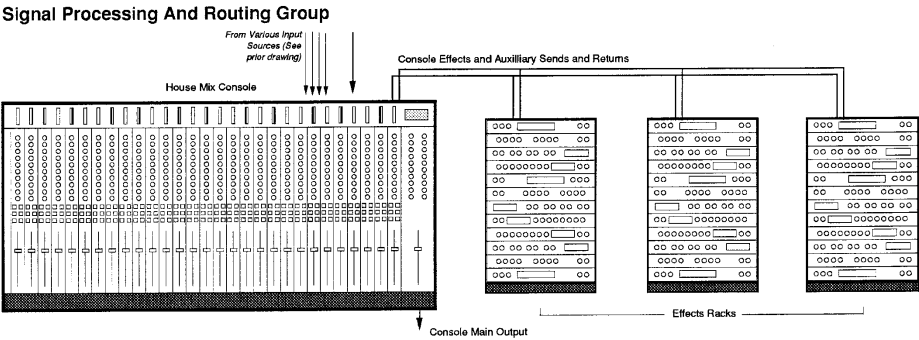
Przykłady systemów

104

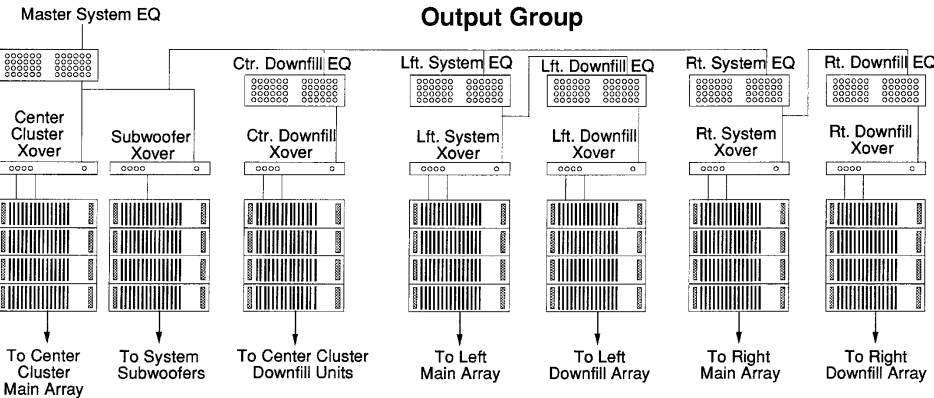
Przykłady systemów

105

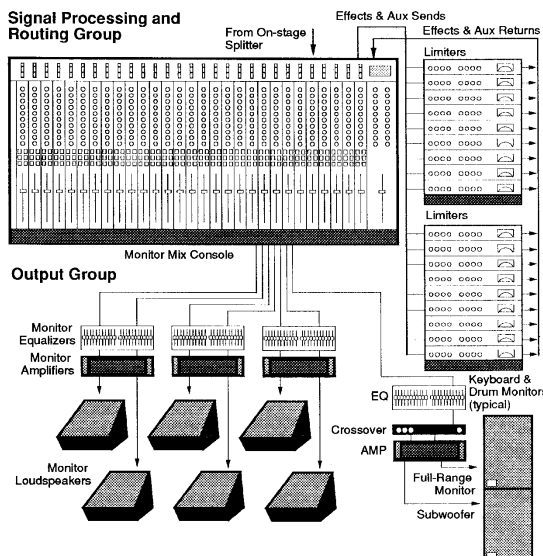

Przykłady systemów

106

Przykłady systemów

107

Dziś można to zrobić inaczej: DANTE

- wykorzystuje połączenie ethernet (zalecany 1Gbit)
  - używa protokołu IP (w odróżnieniu od Ethersounda)
  - konfiguracja adresów z użyciem DHCP
  - nie wymaga tworzenia odrębnej sieci
  - w sieciach 100Mbit i mieszanych wymagana QoS
- przesyłanie audio z użyciem UDP
  - unicast i multicast
  - typowa przepływność dla unicast to ok. 6Mbit/s (4 kanały i 16 próbek na kanał)

108

Dziś można to zrobić inaczej: DANTE

- możliwość przesyłania
  - 48x48 kanałów z częst. próbk. 48kHz w sieci 100Mbit
  - 512x512 kanałów z częst. próbk. 48kHz w sieci 1Gbit
- niewielka i deterministyczna latencja
  - zależy od wielkości sieci (liczby switchy)
  - ogólna zasada: 100us na switch
  - od 0,15 ms do 5 ms
  - transmisje multicast zawsze mają latencje 1ms

109

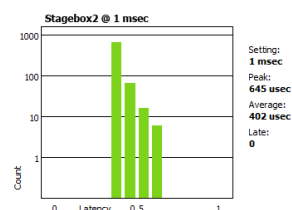
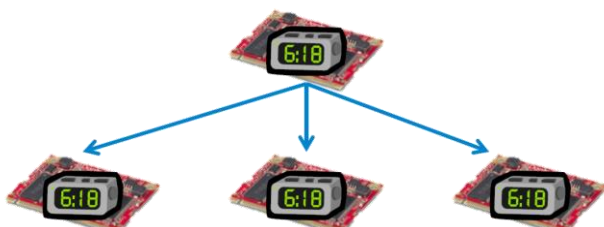
Dante - cechy

- nie jest wykorzystywane multipleksowanie z podziałem czasu (TDM)
  - stosowane w AES/EBU, MADI, EtherSound
  - synchronizacja urządzeń na podstawie przesyłu danych
- Dante wykorzystuje transmisję pakietową
  - Precision Time Protocol (protokół precyzyjnej synchronizacji czasu)
    - pozwala na uzyskanie synchronizacji urządzeń poniżej 1 us
    - wykorzystuje informację o różnicy między zegarami

111

Dante - cechy

- Master transmituje ramki w trybie multicast
- Slave-y sprawdzają opóźnienie dotarcia ramek i wysyłają informację o pożądanym opóźnieniu
- synchronizacja zegara urządzeń waha się w zakresie $\pm 0,2\mu s$
- typowa latencja dla urządzenia Dante: 1ms

112

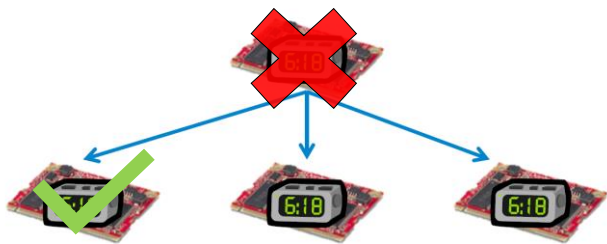
DANTE - cechy

- jeden Master (obecnie Leader)
- jeżeli Master zniknie
  - urządzenia wykorzystują swoje wewnętrzne zegary
  - następuje automatyczny wybór nowego Mastera
  - ponowna synchronizacja nie wiąże się z zakłóceniami czy ciszą

113

Dante - cechy

- zasady wyboru Mastera
  1. czy dane urządzenie jest „Preferred”
  2. czy dane urządzenie pełni rolę „slave-a” dla zewn. zegara
  3. czy dane urządzenie ma zegar wysokiej jakości
  4. czy dane urządzenie ma adres MAC niższy od innych urządzeń

114

Dante cechy

Dante Controller - Network View

File Device View Help

Grand Master Clock: Desk-FOH Domain: Main Room admin

Device Name	Sync	Mute	Clock Source	Domain Status	Primary Status	Secondary Status	AT567 Status	Preferred Master	Enable Sync To External
192.168.13.0/24									
Amp2-FOH	☒		Dante	N/A	Slave	N/A	N/A	☐	N/A
Desk-FOH	☒		Dante	Master	Master	N/A	N/A	☐	☐
Desk-Monitors	☒		Dante	Disabled	Slave	N/A	N/A	☐	☐
PA-mic	☒		Dante	Disabled	Slave	N/A	N/A	☐	☐
PCIe-Rac	☒		Dante	Disabled	Slave	Link down	N/A	☐	N/A
Stagebox-2	☒		Dante	Standby	Slave	N/A	N/A	☐	☐
192.168.14.0/24									
Amp1-FOH	☒								
Stagebox-1	☒								

Primary Leader Clocks: Stagebox2-CH, Stagebox1-CH Domain: Concert-Hall admin (Site Administrator)

Device Name	Sync	Mute	Clock Source	Domain Status	Primary v1 Multicast	Primary v2 Multicast	Secondary v1 Multicast	Secondary v2 Multicast	Preferred Leader	Enable Sync To External
192.168.20.0/24										
Amp1-CH	☒		Dante	Disabled	Follower	N/A	N/A	N/A	☐	N/A
Amp2-CH	☒		Dante	N/A	Follower	N/A	N/A	N/A	☐	N/A
Stagebox2-CH	☒		Dante	Leader	Leader	Disabled	N/A	N/A	☐	☐
192.168.30.0/24										
Desk-CH-Main	☒		Dante	Disabled	Follower	Disabled	N/A	N/A	☐	☐
Stagebox1-CH	☒		Dante	Disabled	Leader	Disabled	N/A	N/A	☐	☐

źródło: https://dev.audinate.com/GA/dante-controller/userguide/webhelp/content/front_page.htm

115

DANTE - cechy

- konieczność konfiguracji urządzeń, m.in.
  - numery urządzeń za pomocą dipswitchy (UNIT ID)
  - wielkość latencji
- zdalne sterowanie gain-em interfejsów wejściowych
- możliwość ustawienia różnych gain-ów dla różnych konsolet
- redundancja dzięki niezależnym sieciom
  - ale awaria sieci i przełączenie na rezerwową wiąże się z ciszą (2s lub więcej)

116

DANTE - cechy

- dane przesyłane są w grupach po maks. 4 kanały (tworzą tzw. „flow”)
- urządzenia mają ograniczoną liczbę możliwych do obsługi „flows”
- 32 flows
  - 4 kanały do 32 urządzeń
  - 8 kanałów do 16 urządzeń
  - 16 kanałów do 8 urządzeń
  - 32 kanały do 4 urządzeń

119

DANTE - cechy

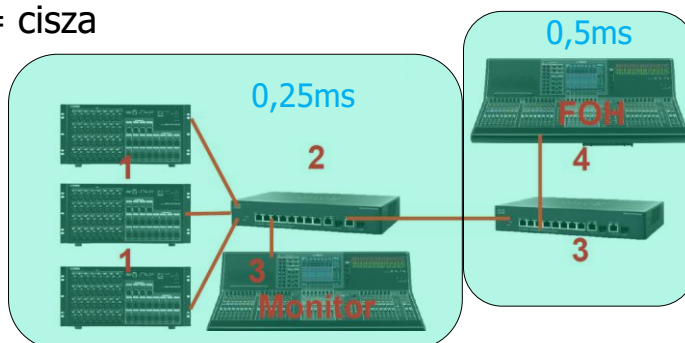
- Unicast/Multicast
  - Unicats stanowi większe obciążenie dla urządzeń przesyłających dane
  - Multicast stanowi większe obciążenie dla switchy
    - trzeba uważać przy korzystaniu z Multicasta
  - dla Multicastu „flow” może zawierać 8 kanałów

120

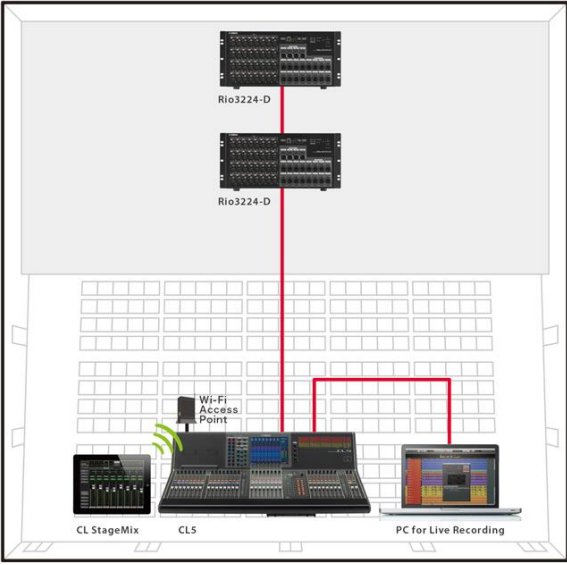
Dante - latencja

- inna opcja:
  - latencja 0,25ms dla interfejsów wejściowych i konsoli odsłuchowej
  - latencja 0,5ms dla konsoli FOH
  - zbyt mała latencja = cisza

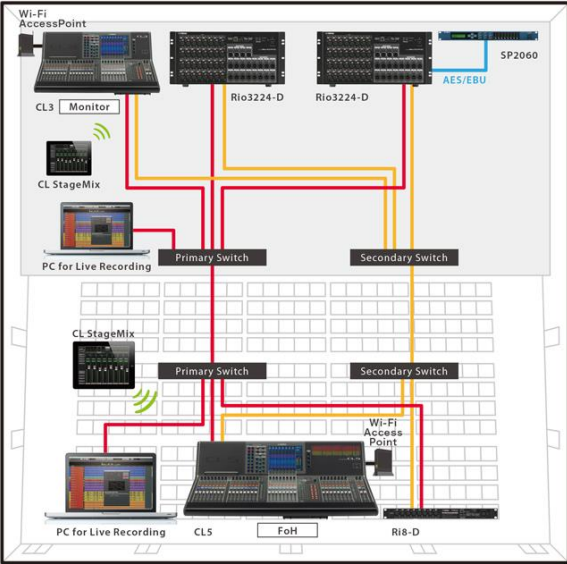
122

Prosty system

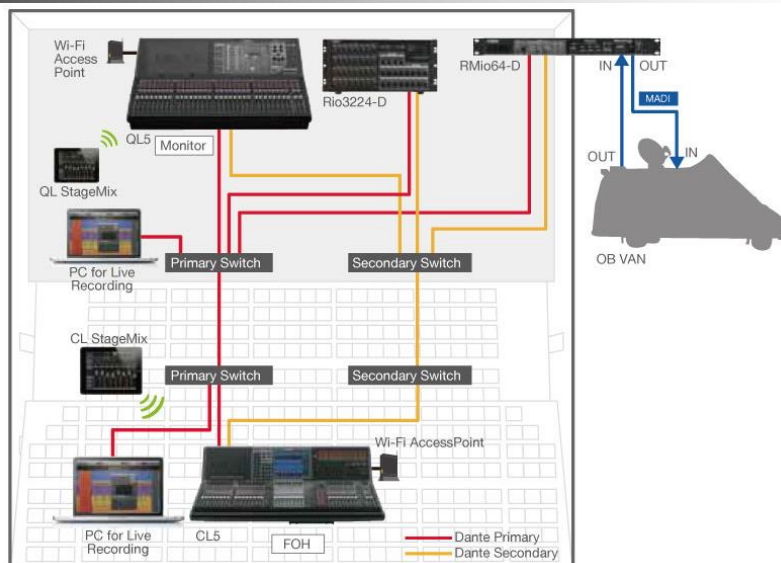
123

Typowy system

124

Zaawansowany system

125

DANTE - uwagi techniczne

- kable
  - co najmniej CAT5e, zalecany CAT6, ekranowane
- switche
  - 1GB (lub więcej) na każdym porcie
  - przełączanie równe dwukrotności liczby portów (np. 20GBps dla 10 portowego switcha)
  - brak zarządzania energią „Energy-Efficient Ethernet” lub możliwość jej wyłączenia

126

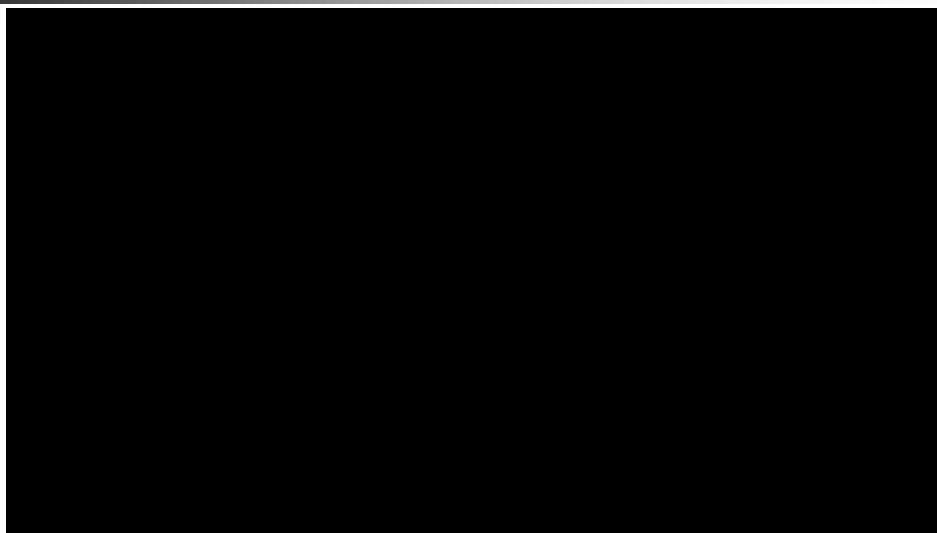
Dante AV

- dodanie możliwości przesyłania wideo
  - maks. 4K60 z kompresją JPEG2000
  - sieć 1Gbit
  - niezależne streamowanie audio i wideo
  - pełna synchronizacja audio i wideo (latencja?)

127

Dante AV

źródło: <https://youtu.be/058B8da06E8>

128

AES50

- standard otwarty
  - zdefiniowany w 2005 roku
  - bazuje na protokole SuperMAC (Sony Pro Audio Lab)
- 100Mbit/s, kabel CAT5/5e, maks. 100 metrów
- maks. 48 kanałów (dwukierunkowych) przy częst. próbk. 48kHz
- latencja: 62,50us (3 próbki dla 48kHz)
- dodatkowy kanał pomocniczy – 5Mbit/s

129

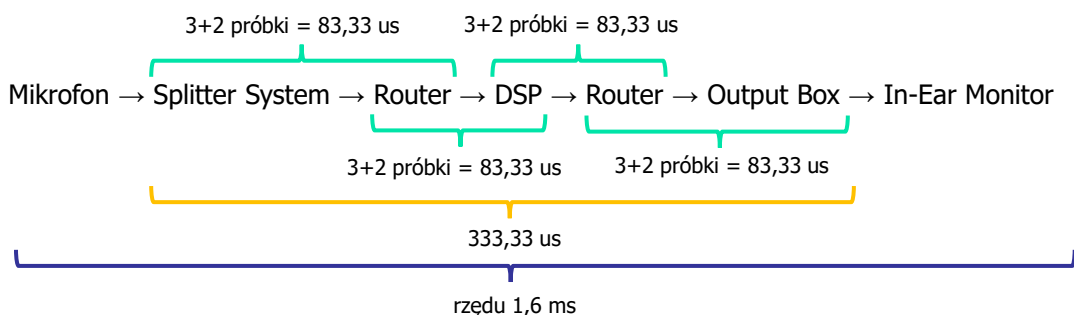
HyperMAC

- wersja rozwojowa AES50
  - wykorzystuje Gigabit Ethernet lub światłowód
  - maks. 384 kanały (dwukierunkowe) przy częst. próbk. 48kHz
  - latencja: 41,66us (2 próbki dla 48kHz)
  - dodatkowy kanał pomocniczy – 200Mbit/s

130

AES50/HyperMAC

- wymagają dedykowanych ruterów
- deterministyczna latencja

dodatkowe 2 próbki na konwersję między formatami danych (np. I2S)

131

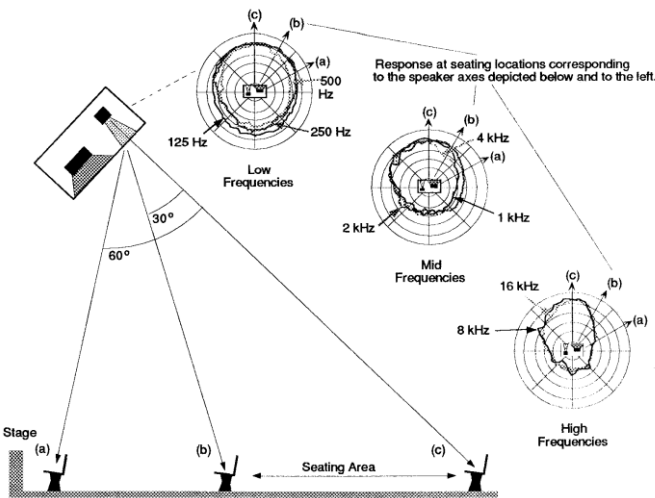
AES50/HyperMAC

- wbudowane algorytmy detekcji i korekcji błędów
  - Cyclic Redundancy Check (CRC)
  - Forward Error Correction
  - zapis danych w sposób umożliwiający wykrycie problemów w kablu i nadal przesyłanie w sposób poprawny
- redundatne połączenia między urządzeniami

132

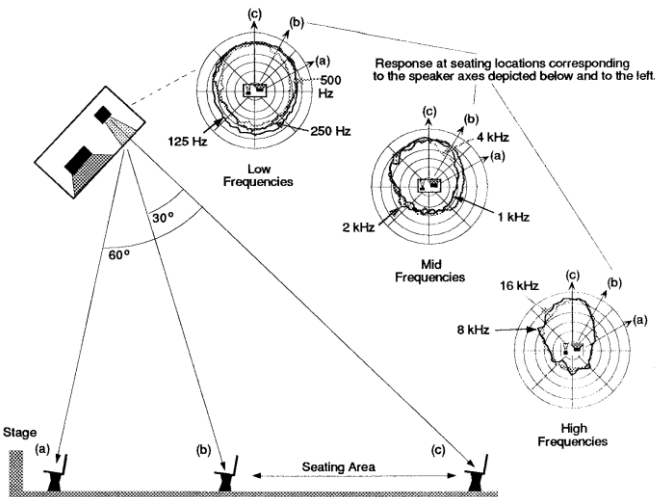
Kierunkowość a pokrycie

133

Kierunkowość a pokrycie

134

Kierunkowość a pokrycie

- główna oś skierowana na punkt na końcu widowni
  - poziom dźwięku w tym punkcie = 0dB
  - odległość między głośnikiem a tym punktem wynosi D
- problem: ile wynosi poziom dźwięku w innych punktach?
  - 0.7D, 15 stopni od osi głównej
  - 0.6D, 30 stopni od osi głównej

135

Obliczenia

- $20 \log (D / 0.7 D) = 3\text{dB}$
- z ch-ki kierunkowości dla 4 kHz
spadek o 1dB
- poziom:
 $3 - 1 = \mathbf{2dB}$
- $20 \log (D / 0.6 D) = 4.4 \text{ dB}$
- spadek o 5 dB
- poziom: $4.4 - 5 = \mathbf{-0.6 dB}$

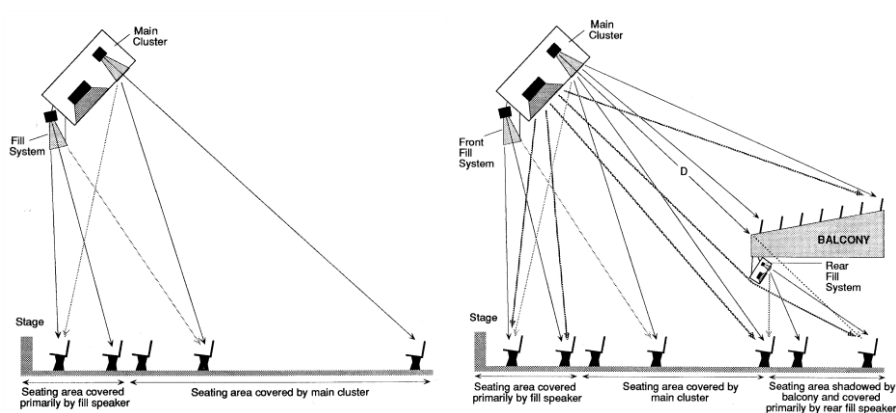
136

Dogłośnienie

- dodatkowy głośnik umieszczony blisko głównego
  - zminimalizowanie problemów z fazą sygnałów
  - dodatkowy głośnik nie jest postrzegany jako osobne źródło dźwięku
- dodatkowy głośnik umieszczony daleko od głównego
  - konieczność dodania opóźnienia (odległość+10ms)
- konieczne zestrojenie obu systemów

137

Dogłośnienie

138

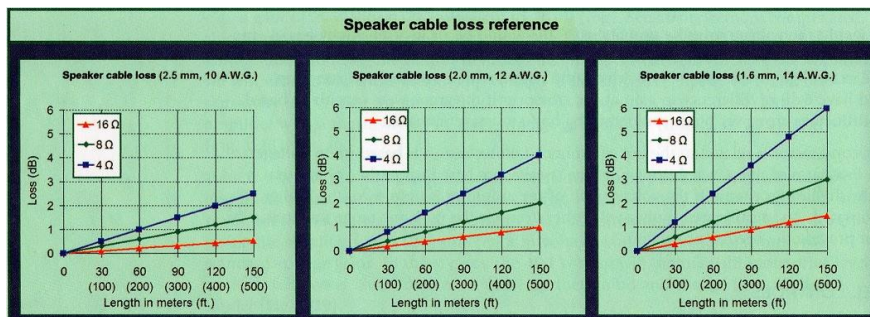
Wzmacniacze mocy i głośniki

- nie należy podłączać do wzmacniacza głośników, których impedancja jest mniejsza od nominalnej podanej przez producenta -> ryzyko spalenia wzmacniacza
  - najczęściej mają zabezpieczenia zwarciovowe, termiczne itp.
- moc wyjściowa wzmacniacza nie powinna przekraczać mocy znamionowej głośnika
- moce głośników
  - znamionowa – największa moc, jaką można dostarczyć w długim okresie (więcej niż 2h)
  - muzyczna – największa moc dostarczona w krótkim okresie (1s); dwa razy większa od znamionowej
  - szczytowa – jak silny impuls (10ms) nie uszkodzi głośnika; nawet cztery razy większa od znamionowej
- w typowym przebiegu muzycznym tony podstawowe (do 3kHz) stanowią 90% mocy, a tony harmoniczne (powyżej 3kHz) zaledwie 10%

139

Kable głośnikowe

- problemy
  - straty energii
  - wpływ pojemności kabla na pracę końcówki i przesyłanie sygnałów impulsowych

140

Kable głośnikowe - straty

- przykład:
  - głośnik o impedancji 4Ω , moc $400W$ -> prąd **10A**
  - kabel o długości 50m i przekroju $1,5mm^2$ -> oporność ok. 13Ω na kilometr -> całkowita oporność **1,3 Ω**
  - straty mocy -> $P = I^2 R =$ **130W**
- stosować przewody o dużym przekroju i małej długości (końcówki umieszczać przy głośnikach)
- im mniejsza impedancja głośnika, tym większy powinien być przekrój

141

Kable a oporności

- kable głośnikowe
  - $\emptyset 1,5mm^2$ -> $13\Omega/km$
  - $\emptyset 2,5mm^2$ -> $8\Omega/km$
  - $\emptyset 4mm^2$ -> $4,5\Omega/km$
- koncentryk
  - $\emptyset 0,22mm^2$ -> $90\Omega/km$
- symetryczny kabel mikrofonowy
  - $\emptyset 0,20mm^2$ -> $105\Omega/km$

142

Kable głośnikowe - pojemności

- pojemność kabla 60pF/m – 520pF/m
- szybkie impulsy będą miały złagodzone zbocza
- wysokie częstotliwości mogą być stłumione
- w skrajnym przypadku wzmacniacz się wzbudzi

143

Efekty

- procesory dynamiki
- korektor barwy
- echo (delay)
- pogłos
- flanger
- chorus
- pitch-shifting

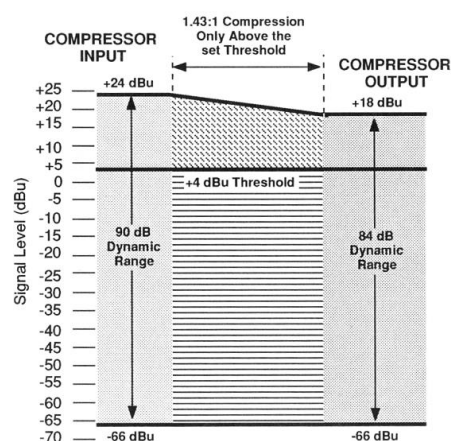
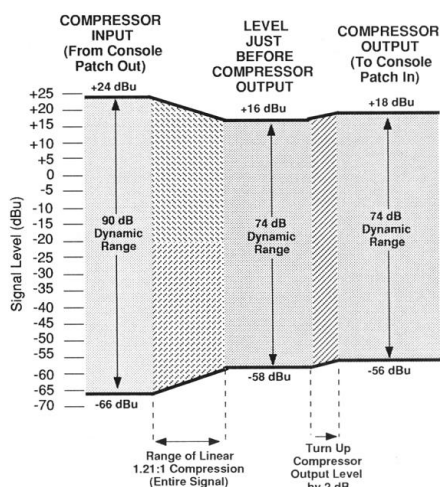
159

Procesory dynamiki

- wpływają na zmiany wzmacnienia w torze akustycznym w zależności od poziomu sygnału wejściowego
  - **kompresor** – zmniejsza różnicę między najgłośniejszymi i najciszymi fragmentami sygnału
  - **ogranicznik** – zabezpieczenie rejestratorów i wzm. mocy przed przesterowaniami (często wykorzystywany w urządzeniach reporterskich)
  - **ekspander** – tłumi dźwięki najcisze (zmniejsza szumy i zakłócenia)
  - **bramka** – eliminuje szumy, zakłócenia, niepotrzebne dźwięki
  - **komparator** – połączenie kompresora i ekspandera
  - **de-esser** – kompresor działający w paśmie 3-6kHz

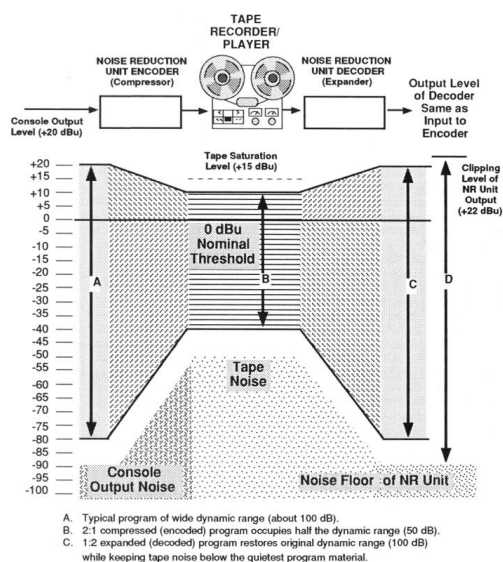
160

Kompresja dynamiki

161

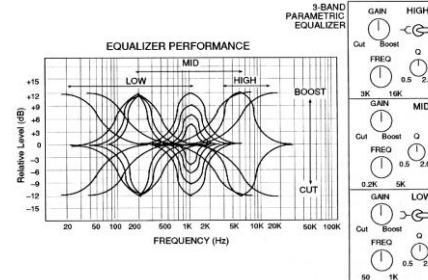
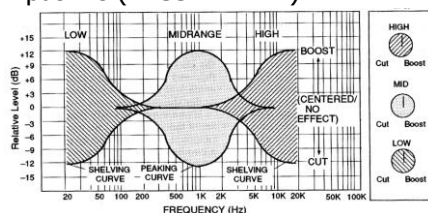
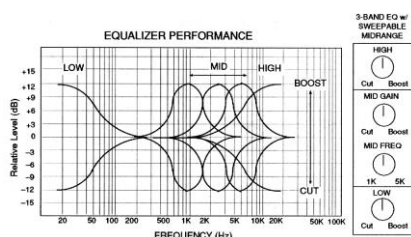
Kompresja dynamiki

162

Korektor barwy - rodzaje

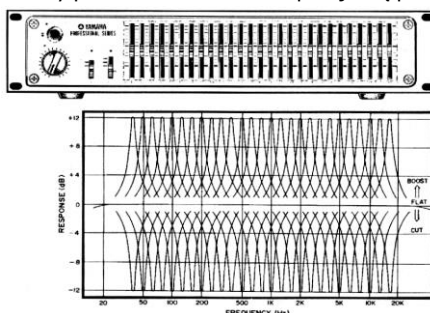
- regulacja podbicia/słumienia w określonym pasmie (BASS-TREBLE)
- j.w. + regulacja częstotliwości
- parametryczny
  - wzmocnienie
  - częstotliwość
  - dobroć

166

Korektor barwy - rodzaje

- graficzny
  - wiele pasm
    - oktawowo – typowa korekcja toru
    - tercjowo – korekcja toru + zapobieganie sprzężeniom
    - wraz ze wzrostem liczby pasm rośnie cena i komplikuje się proces korekcji

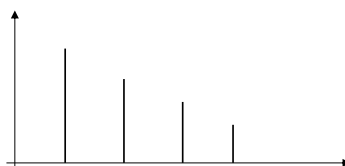

- połączenie parametrycznego i graficznego
  - do dokładnej eliminacji sprzężeń

167

Echo

- opóźnianie sygnału o czas dłuższy niż 50-60ms i sumowanie go z sygnałem bezpośrednim
- używać z umiarem, bo zmniejsza zrozumiałość/czytelność dźwięku
- PING-PONG – różny czas opóźnienia dla kanału lewego i prawego -> dźwięk przeskakuje między głośnikami

168

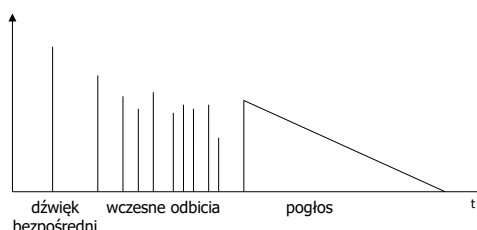
Echo - wytwarzanie

- zapętłona taśma
  - duże szумы i zniekształcenia
  - drżenie i kołysanie
  - małe możliwości konfiguracyjne
- cyfrowa linia opóźniająca
  - bufor FIFO
  - wysoka jakość dźwięku
- analogowa linia opóźniająca
  - zbliżona do linii cyfrowej, ale przechowuje wartości napięcia, a nie próbki
  - wykorzystywane zwłaszcza w latach '70-tych ze względu na niższe koszty

169

Pogłos

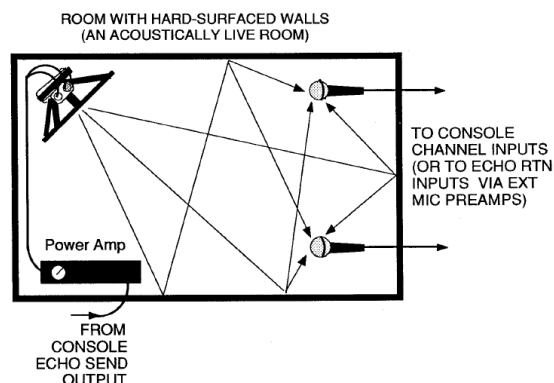
- podstawowa różnica w stosunku do echa – zagęszczenie odbić
- pozwala „zasymulować” pomieszczenie i jego przestrzeń
- wpływa na barwę
- parametry
  - czas pogłosu (decay)
  - wczesne odbicia
  - opóźnienie pogłosu (delay)
  - opóźnienie pierwszego odbicia (predelay)

170

Pogłos - wytwarzanie

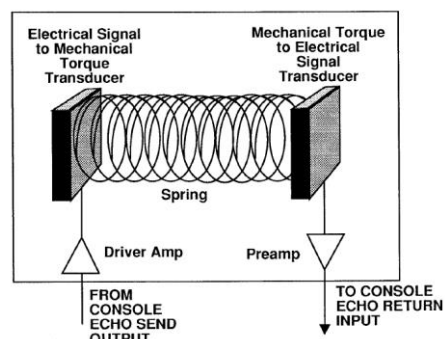
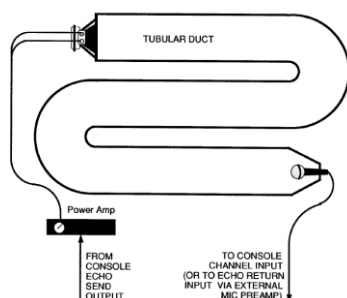
- komora pogłosowa
  - pomieszczenie z elementami odbijającymi dźwięk oraz głośnikiem i mikrofonem (mikrofonami)
  - wysokie koszty
  - spore szумы
  - problemy z zakłóceniami z zewnątrz

173

Pogłos - wytwarzanie

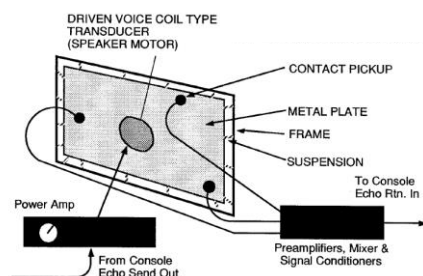
- rura pogłosowa
  - problemy z ch-ką częstotliwościową
  - brak możliwości konfiguracji
- sprężyny pogłosowe
  - konieczność użycia wielu sprężyn
  - metaliczny dźwięk przy szybkich transjentach
  - dobry dźwięk

174

Pogłos - wytwarzanie

- płyta pogłosowa
  - wykorzystuje rozchodzenie fal dźwiękowych w metalowej płycie
  - dźwięk wysokiej jakości
  - duży ciężar
- procesory sygnałowe
  - wysoka jakość
  - czasem problemy z naturalnością
- splot

175

Płyta pogłosowa

176

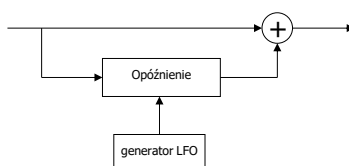
Płyta pogłosowa

177

Flanger i chorus

- polega na modulowaniu stałą, b. niską częstotliwością zmian czasu opóźnienia sygnału
- flanger – opóźnienie - 1-10ms
- chorus – opóźnienie - 30-60ms
- LFO - 0,25-4Hz; sinus, piła, przebieg pseudolosowy (chorus)

178

Flanger i chorus - zastosowanie

- flanger
  - jazz, country, pop
  - dźwięk zaczyna pływać
  - występuje modulacja barwy
- chorus
  - zwielokrotnienie liczby instrumentów/głosów

179

Pitch-shifting

- zmiana wysokości głosu/dźwięku
- realizowane w dziedzinie
  - czasu – odpowiednie przepróbkowywanie sygnału + zakładkowanie
  - częstotliwości – przesuwanie prążków widma
    - kwestia zachowania odległości między harmonicznymi
    - analogia do modulacji amplitudy

180

Pętla masy

